

ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД

ОБЩИНА
МОМЧИЛГРАД

ДЪЛГОСРОЧНА ПРОГРАМА
ЗА ПАСЪРЧАВАНЕ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ЕНЕРГИЯ
ОТ ВЪЗОБНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ И БИОГОРИВА

НА

ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД

2020-2030

Момчилград 2020 г.

ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД

гр. Момчилград, ул. "26-ти декември" №12
област Кърджали, п.к. 6800
obshtina@mg.link.bg

Програмата за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива в община Момчилград е приета с Решение № 19 от Протокол №1 от заседание на Общински съвет - Момчилград, проведено на 31.01.2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ
2. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА
3. ПРИЛОЖИМИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ
4. ПРОФИЛ НА ОБЩИНАТА
 - 4.1. Географско местоположение
 - 4.2. Площ, брой населени места, население
 - 4.3. Страден фонд и Транспортна инфраструктура
 - 4.4. Анализ на икономическото развитие по сектори
 - 4.4.1. Селско стопанство
 - 4.4.2. Горско стопанство
 - 4.4.3. Икономика
 - 4.4.4. Туризм
 - 4.4.5. Услуги
 - 4.4.6. Иновации
 - 4.4.7. Външна осветителна уредба
5. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПАСЪРЧАВАНЕ, ВРЪЗКИ С ДРУГИ ПРОГРАМИ
6. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПОТЕНЦИАЛА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ ПО ВИДОВЕ РЕСУРСИ
 - 6.1. Слънчева енергия 4.3.1
 - 6.2. Вятърна енергия 4.3.2
 - 6.3. Волна енергия 4.3.3
 - 6.4. Геотермална енергия
 - 6.5. Енергия от биомаса
 - 6.6. Използване на биогорива
 - 6.7. Използване на енергия от възобновяеми източници
7. ИЗБОР НА МЕРКИ, ЗАЛОЖЕНИ В НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ЕНЕРГИЯТА ОТ ВЪЗОБНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ (НПДЕВИ)
8. ПРОЕКТИ
9. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА ОТ РЕАЛИЗИРАНИ ПРОЕКТИ
10. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1. Основание за разработване

Дългосрочната програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници (ВИ) и биогорива на община Момчиhrad е разработена в съответствие с националните приоритети за използване и развитие на енергията от възобновяеми източници, съобразно наличния ресурс и местните специфички формулярани и обобщени в Националния план за действие по изменение на климата (НПДИК) за периода 2013 – 2020 г., в проекта на Интегриран план в областта на енергетиката и климата на Република България до 2030 г., с Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници (НПДВЕИ), чл. 10, ал. 1 и ал. 2, във връзка с чл. 9, от Закона за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ), както и с Националния план за сгради с близко до нулево потребление на енергия 2015 г. – 2020 г. (НПСЪНПЕ 2015 – 2020), разработен на основание чл. 9, ал.1 от Директива 2010/31/ЕС относно енергийните характеристики на сградите. Планът отговаря на нарастващата необходимост за ефективно използване на енергийните ресурси, подобряване качеството на живот чрез енергийна ефективност и ограничаване на негативното въздействие върху околната среда в резултат на употребата на конвенционалните енергийни източници. Националната дефиниция на Република България за сгради с близко до нулево потребление на енергия включва следните условия:

- Енергиопотреблението на сградата, определено като потребна първична енергия, отговаря на клас А на скалата на класовете на енергиопотребление за съответния тип сграда.
- Не по-малко от 55% от потребната енергия за отопление, охлаждане, вентилация, гореща вода за битови нужди и осветление, е енергия от възобновяеми източници.

Съставената дефиниция е насочена към получаване на икономически целесъобразен кумулативен ефект от намаляване на потребната енергия в сградата чрез подобряване на енергийните характеристики и микроклимата и оползотворяване на възобновяема енергия, добита в сградата или в непосредствена близост до нея.

Нарастващият дял на възобновяемите енергийни източници е възможност за диверсификация на собствениците източници и в съчетание с мерките за енергийна ефективност допринасят съществено за гарантиране на енергийната сигурност. Развитие на сектора на възобновяема енергия придобива все по-важна роля за достигане политическите цели на ЕС. Използването на ВИ се разглежда като един от основните фактори за преминаване към ниско въглеродни икономики, за развитие на нови високотехнологични производства и осигуряване на т. нар. "зелен" растеж и "зелени" работни места. (от Енергийната стратегия на Р България до 2020 г. доп.ДВ 101/7.12.2018)

Приоритетна се прави с цел да осигури насърчаване използването на енергия от ВИ съобразно особеностите и потенциала на общината и целите, формулярани в общинските документи за стратегическо планиране.

С внедряване на енергия от ВИ в общинските и публични сгради ще се даде и пример на частния сграден фонд за успешното и резултатното им прилагане.

Принципни положения

Возобновяемата енергия се нарича още и **"зелена енергия"**, понеже тя е изключително важна за **устойчивото развитие**. Нейните предимства могат да се разглеждат в 4 насоки:

- **Намалено влияние върху изменението на климата** - ВИ имат по-нисък въглероден отпечатък по време на строителството и почти нулев по време на експлоатацията им.
- **Достъпност и сигурност на доставките на енергия** – слънцето, вятърът и водата са налични почти навсякъде и са безплатни. Чрез тях всяка държава може да бъде независима от внос на енергия от други страни.
- **Дългосрочните икономически изгоди**: тенденцията е цените на ВИ да спадат, а на ископемите горива да нарастват.

- **Населението одобрява екологично чистата енергия.** Увеличаването на използването на възобновяема енергия създава, освен екологични, социални и здравни ползи, и нови възможности за заетост и регионално развитие.

„Енергия от възобновяеми източници“ или „възобновяема енергия“ означава енергия от възобновяеми неизкопаеми източници, а именно вятърна, слънчева (слънчева термична и слънчева фотоволтаична) и геотермична енергия, енергия от околната среда, енергия от приливи-те и отливите, от вълните и друга океанска енергия, водноелектрическа енергия, биомаса, смесен газ, газ от пречиствателни инсталации за отоплителни води и биогазове;

„Енергия от околната среда“ означава естествена топлинна енергия и енергия, натрупана в околната среда в определени граници, която може да се съдържа в околния въздух, с изключение на изходящия въздух, в повърхностни води или в отпадъчни води;

Основни разлики между възобновяема и невъзобновяема

енергия: Възобновяема:

- Не се получават отпадъци вследствие на трудна преработка;
- В по-голямата си част източниците са неограничени;
- Не се отделят емисии въглероден диоксид (CO₂);
- Производството на енергия от възобновяеми източници се подкрепя от българското и европейското законодателство.

Невъзобновяема:

- Ископаемите горива са ограничени и при изгаряне се отделят вредни емисии.

1.2. Ползи от производството на електрическа и топлинна енергия от ВИ

- Подобряване сигурността на енергийните доставки;
- Повишаване конкурентоспособността на индустрията и секторите, разработващи технологии за оползотворяване на ВИ;
- Намаляване емисиите парникови газове;
- Намаляване на националните и регионални емисии на замърсители;
- Подобряване икономическите и социални перспективи за регионално развитие.

2. ПРИЛОЖИМИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ

Производството на енергия от възобновяеми енергийни източници има екологични и икономически предимства. Енергията от ВИ и енергийната ефективност имат потенциал да оказват силно въздействие върху предизвикателствата, пред които са изправени другите секторни политики. На ниво Европейски съюз се прилага координиран подход в голям диапазон политики на Общността, оказващи въздействие върху рационалното използване на енергията. В изпълнение на изискванията на Регламент (ЕС) 2018/1999 на Европейския парламент и на Съвета относно управлението на Енергийния съюз и на действията в областта на климата, беше публикуван проект на Интегрирани национален план в областта на климата и енергетиката. Съгласно регламента държавите-членки изготвят и представят Интегрирани национални планове за енергетика и климат до края на 2018 г. С тези планове се определят националните цели на държавите-членки и политиките и мерките за постигането им. Еога ще гарантира постигането на целите на европейско ниво до 2030 г. в областта на изменението на климата, а именно 32% дял на енергията от възобновяеми източници в брулото крайно потребление на енергия, 32,5% подобрение на енергийната ефективност и поне 15% междусистемна свързаност.

2. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА

Обща таблица с ключовите цели, политики и мерки на плана

Измерение	Количествена цел за 2030 г.
Национална цел за намаляване на емисиите на ПГ, съгласно Регламент (ЕС) № 2018/842 за задължителните годишни намаления на емисиите на парникови газове за държавите членки през периода 2021—2030 г. (целта е за секторите сраден фонд, селско стопанство, управление на отпадъци и транспорт)	0%
Принос на Р България към изпълнение на 43% цел на ЕС за намаление на емисиите на ПГ по схемата за търговия с емисии на ПГ (въз основа на Рамката на политиките на ЕС по климат и енергетика до 2030 г.)	ляма индивидуална цел за всяка държава членка, а се изпълнява на ниво ЕС
Национална цел за дял на енергията от възобновяеми източници в брутно крайно потребление на енергия	25%
Национална цел за енергийна ефективност	27%
Национална цел за междусистемна свързаност	15%

Източник: Проект на интегриран план в областта на енергетиката и климата на Република България

Националната политика в областта енергийната ефективност и използването на енергията от възобновяеми източници се основава на Европейското законодателство за енергийната ефективност и ВЕИ, като в края на 2018 влизат в сила три ключови законодателни акта от пакета

„Чиста енергия за всички европейци“. Преработена е Директивата за възобновяема енергия (ЕС)2018/2001, обхващаща колективна цел на ЕС от най-малко 32% използване на ВЕИ. Ревизирана е Директива за енергийната ефективност (ЕС) 2018/2002. Новият регламент за управление (ЕС) 2018/1999 включва държавите членки да изготвят национални планове за климат и енергия за периода 2021-2030 г.

България е постигнала задължителната си национална цел от 16% дял на енергията от възобновяеми източници в брутно крайно потребление в изпълнение на Директива 2009/28/ЕО (източник: Четвърти национален доклад за напредъка на България в насърчаването и използването на енергията от възобновяеми източници към декември 2017). Всички законови, подзаконови и административни разпоредби на ревизираната директива за възобновяема енергия (ЕС)2018/2001) трябва да бъдат транспозирани от държавите членки до 30 юни 2021г. Изпълнението на този ангажимент рефлектира пряко върху дейността на общините и местната власт, във връзка с произтичащите законови задължения и пакета от нормативни изисквания за регионално и секторно развитие.

3. ПРИЛОЖИМИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ

Законът за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ) е основният нормативен акт, регламентиращ националната политика в областта на използването на енергията от възобновяеми източници. Според закона държавната политика за насърчаване на производството и потреблението на енергия от възобновяеми източници се определя от

Министерски съвет и се провежда от министъра на енергетиката, който разработва, актуализира и внася за приемане от МС Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници (НПДЕВИ).

За изпълнението на държавната политика за насърчаване производството и потреблението на енергия от възобновяеми източници отговаря изпълнителният директор на Агенцията за устойчиво енергийно развитие (АУЕВ), чиито основни отговорности се състоят в следното:

- ✓ организиране изпълнението на дейностите и мерките, включени в НПДЕВИ;
- ✓ съдействие при разработването и изпълнението на общинските програми за насърчаване използването на енергията от възобновяеми източници и биогорива;
- ✓ организиране на извършването на оценки за наличния и прогнозния потенциал на видовете ресурси за производство на енергия от възобновяеми източници на територията на страната.

Конкретните законово установени изисквания към представителите на местната власт се изразяват в ия отиването и приемането на дългосрочна и краткосрочна общински програми за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и в организиране на изпълнението на разписаните в програмата мерки.

Съгласно разпоредбите на ЗЕВИ и в частност чл. 10, ал. 1, Кметът на общината разработва и внася за приемане от общинския съвет общински дългосрочна и краткосрочна програми за насърчаване използването на енергията от възобновяеми източници и биогорива

(ОПННДЕВИБГ) в съответствие с НПДЕВИ, които включват:

1. данни от оценките за наличния и прогнозния потенциал на местни ресурси за производство на енергия от възобновяем източник;
2. мерки за използване на енергия от възобновяеми източници при изграждане или реконструкция, основно обновяване, основен ремонт или преустройство на сгради - общинска собственост;
3. мерки за използване на енергия от възобновяеми източници при външно изкуствено осветление на улици, площади, паркове, градини и други недвижими имоти - публична общинска собственост, както и при осъществяването на други общински дейности;
4. мерки за насърчаване на производството и използването на електрическа енергия, топлинна енергия и енергия за охлаждане, произведена от възобновяеми източници, както и такава, произведена от биомаса от отпадъци, генерирани на територията на общината;
5. мерки за използване на биогорива и/или енергия от възобновяеми източници в общинския транспорт;
6. анализ на възможностите за изграждане на енергийни обекти за производство на енергия от възобновяеми източници върху покривните и фасадните конструкции на сгради - общинска собственост;
7. схеми за подпомагане на проекти за производство и потребление на електрическа енергия, топлинна енергия и енергия за охлаждане от възобновяеми източници, включително индивидуални системи за използване на електрическа енергия, топлинна енергия и енергия за охлаждане от възобновяеми източници, за производство и потребление на газ от възобновяеми източници, както и за производство и потребление на биогорива и енергия от възобновяеми източници в транспорта;
8. схеми за подпомагане на проекти за модернизация и разширение на топлопреносни мрежи или за изграждане на топлопреносни мрежи в населени места, отговарящи на изискванията за обособена територия по чл. 43, ал. 7 от Закона за енергетиката;
9. разработване и/или актуализиране на общите и подробните устройствени планове, свързани с реализация на благоустройствени работи за изпълнение на проекти, във връзка с мерките по т. 2, 3 и 4;
10. ежегодни информационни и обучителни кампании сред населението на съответните

община за мерките за подпомагане, ползите и практическите особености на развитието и използването на електрическа енергия, топлинна енергия и енергия за охлаждане от възобновяеми източници, газ от възобновяеми източници, биогорива и енергия от възобновяеми източници в транспорта.

Други нормативни документи, регламентиращи държавната и местната политика по отношение използването на енергия от възобновяеми източници, са:

- Закон за енергийната ефективност (ЗЕЕ);
- Закон за енергетиката (ЗЕ);
- Закон за устройство на територията (ЗУТ);
- Закон за опазване на околната среда (ЗООС);
- Закон за биологичното разнообразие (ЗБР);
- Закон за собствеността и ползването на земеделски земи (ЗЦПЗЗ);
- Закон за горите (ЗГ);
- Закон за чистотата на атмосферния въздух и подзаконовите актове за неговото

прилагане:

- Закон за водите (ЗВ);
- Закон за рибарство и аквакултурите (ЗРА);
- Наредба № 14 от 15.06.2005 г. за проектиране, изграждане и въвеждане в експлоатация на съоръженията за производство, преобразуване, пренос и разпределение на електрическа енергия (ЗУГ);
- Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (ЗООС);
- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (ЗООС);
- Наредба № 6 от 24.02.2014 г. за присъединяване на производители и клиенти на електрическа енергия към преносната и разпределителната електрически мрежи (ЗЕ), последно изм. и доп. ДВ, бр.76 от 27 септември 2019 г.;
- Наредба № 3 от 31.07.2003 г. за актовете и протоколите по време на строителството (ЗУТ);
- Наредба № Е-РД-04-3 от 4 май 2016 г. за допустимите мерки за осъществяване на енергийни спестявания в крайното потребление, начините на доказване на постигнатите енергийни спестявания, изискванията към методиките за тяхното оценяване и начините за потвърждаването им;
- Наредба № Е-РД-04-1 от 22 януари 2016 г. за изследване за енергийна ефективност, сертификация и оценка на енергийните спестявания на сгради

4. ПРОФИЛ НА ОБЩИНАТА

4.1. Географско местоположение

Община Момчилярад е разположена в южна България и заема южизточните части на Източните Родопи. С площта си от 358,124 km², съставлява 11,15% от територията на област Кърджали. Попада в централните части на област Кърджали и има площ от 360 кв. км. Общината се простира между 41°53' северна ширина и 25°42' източна дължина по Гринвич. На изток граничи с община Крумовград, на юг – с община Кирково и община Крумовград, на запад – с община Джебел и на север с община Кърджали. Общината е съставена от 49

поселени места, като повечето от тях са с население под 300 души, а едно от селищата е обезлюдено – с. Юнаци. Населението на цялата община е 16 263 души (към 01.02.2018 г.), като центърът на общината гр. Момчилград е с население 7831 души. Второто по големина населено място с с. Груево е едва 715 души, следвано от Звездец (491) и Нановица (478).

Релефът в община Момчилград е предимно планински, като общината попада в силно разчленения дял на източнородопския Стръмни рид, който е с дължина около 40 км и ширина между 15-22 км. Най-високите върхове в района за Стръмни рид - 960 м. н.в., Здравец (Дамбала) – 910 м.н.в. и Черковище (Клисе тене) 871 м.п.в. Като цяло районът на Източните Родопи се характеризира със сравнително ниска надморска височина, като хълмистия пояс (200-600 м.п.в.) заема 71,5% от общата територия, докато средно планинския (1000-1600 м.н.в.) е представен на едва 0,2% от територията. Именно от тези средно планински части водят началото си много от притоците на р. Върбица и р. Големича, като Стръмни рид се явява и водораздел между двете реки. Като цяло долините в долините им течения се различават рязко от долините в Западните Родопи. Ниските части на склоновете им са полегати с постепенен преход към широки алувиални долнини дъна, които на места се стесняват от къси, сравнително слабо всечени проломи.

По отношение на морфоструктурата общината попада в Източнородопското структурно понижение, което от своя страна е заето от морски палеогенски седименти и еруптивни маси. То ги отделя от структурно изолираната Източнородопска плоска подутина, обхващаща Мъгленския рид и неговото северно подножие към Камилскодоленския праг. Най-силно геоложко развитие е претърпял района през Кватернара, когато се е осъществило

общо спейрогенно издигане, което има почти еднаква амплитуда с изключение на най-източните части на Хасковската хълмиста област около Свиленград. Поради това по теченето на реките Върбица и Големица е установена пълната серия на кватернерни тераси.

Голяма част от склоновете, особено тези, които са заети от податливите на денудацията вулкански туфи и туфити и палеогенски пясъчници, глинести лиски и мергели са подложени на силна съвременна ерозия. За интензивното проявяване на съвременната ерозия издърпа много сломата както масовото обезлесяване, така и продължителните летни засушавания и проливните есенни валежи. Ерозията, както и специфичния характер на терена оказват негативно влияние върху селищната и транспортната мрежа в района.

Климат

Заемайки източните части на Родопите, климатът в община Момчилград попада в преходно-средиземноморската климатична област и се характеризира като умереноконтинентален до средиземноморски. Областта се намира под преобладаващо средиземноморско климатично влияние – особено по отношение на средиземноморските циклони. Освен това благодарение на по-голямата си откритост на север през зимното полугодие всезаемо се усеща влиянието на студените континентални въздушни маси, които надхвърлят откъм север. Активната циклонална дейност през зимното полугодие е причина както за задържането на относително високо ниво на температурата, така и за увеличаване на валежите, които в по-голямата си част имат фронтален характер. Средната януарска температура е положителна и варира между 1° и 2° С. Понякога изваляванията са твърде интензивни, при което в течение на едно денонощие са наблюдавани до 80 мм валеж.

Именно поради високите зимни и есенни валежи, средногодишните стойности на валежите са сравнително високи и варират между 650 мм и 750 мм. В повечето случаи валежите са от дъжд, като сняг вали главно през втората половина на декември, януари и февруари. Редки са случаите, когато снежната покривка остава в продължение на 5-6 дни. Разтопяването на снега обикновено става твърде бързо, което води до приюждане на реките, които понякога имат и стихнен характер.

Въпреки сравнително меката зима зимният период през пролетта не настъпва много бързо. Докъм средата на април се наблюдават пролетни мразове и слани, като по-на юг термичните условия през пролетта са по-благоприятни и вредоносните мразове и слани се прекратяват по-рано от посочените по-горе срокове. Според Географски Атлас на България (2010г.) средната сума на валежите през пролетта за периода 1976-2005г. е между 150 мм. и

200 мм.

Лятото се характеризира с по-оскъдни валежи, твърде ниски екстремни температури, средни юлски температури между 23° и 25° и много слънчеви дни. Именно нахлуването нагорени тропични въздушни маси обуславят и настъпването на засушаване и засушаване периоди. Сумата на валежите през лятото (юни, юли, август) за периода 1976-2005г. също както през пролетта варира между 150 мм и 200 мм.

Изтъкнатите климатични условия са благоприятни за виреснето на редица топлолюбиви едусоднишни култури и особено за висококачествените потенциални сортове. От друга страна, според Българския Географски Атлас (2010) възможностите за потенциално производство на електроенергия от слънчева енергия или т.нар. среден годишен хидроенергиен потенциал за района на община Момчилград варира от задоволителен до умерен в южните части. Ветроенергийният потенциал от своя страна е предимно задоволителен. Високата температурна сума на активния вегетационен период (3100-3500°C), както и ниските температури през зимата предоставят и добри възможности за отглеждане на многогодишни субтропични видове на открито.

Води и водни ресурси

През община Момчилград преминават двата големи притока на р. Арда – реките Върбица и Големича. Този част на течението се характеризира с последователно редуващи се долнини разширения и проломни участъци в изпъкнали скали. Схалният строеж, обездесеността и големият наклон на обработваемите площи в района благоприятстват за интензивното развитие на ерозията. Поради тези причини твърдият отток на Арда и на нейните притоци е голям. Общината попада в хидроложката област със средиземноморско климатично влияние върху речния отток и в Егейската отточна област. Гъстотата на речната мрежа е между 0,8 – 1,0 км/км², а средният многогодишен отток на реките варира между 300-620 мм/год. Районът е с преобладаващо дъждовно подхранване и еквивалент през зимата и средна годишна температура на речните води 10,1°C – 11,5°C. Броят на дните с ледови явления е нисък – между 0-15 дни, преобладават пукнатинните води. На територията на общината се намира и част от язовир „Студен кладенец“, който се използва предимно за производство на електро-енергия и е с обем от 489 млн. куб.м.

Река Големича е била именувана Бургаелере до 1942, когато името ѝ е сменено на Големича. Дължината ѝ е 58,5км и по този показател тя се нарежда на 68 място сред реките на България. Тя е вторият по големината сред река Върбица приток на Арда и извиждава

далеки части от ридовете Мъгленик, Стръмни рид и Ирантепе в Източните Родопи. Реката извира на 930 м. н. в. под името Авренска река (или Дълбокото дере) в местността Думанлъ на българо-гръцката граница в риди Мъгленик в Източните Родопи на 5,5 км южно от село Аврен, община Крумовград. По цялото си протежение генералното ѝ направление е на север със стонщи меандри. До устието си на най-големия си приток река Кесебир тече в тясна, дълбока и обезлесена долина, като след това образува широка алувиална долина, която на места се стеснява в скални проломи между северните части на Стръмни рид на запад и риди Ирантепе на изток. Реката има широк и слабо залесен водосборен басейн с площ 671 км², което представлява около 12 % от водосборния басейн на р. Арда. Средният годишен отток е 19,3 куб.м за секунда, като водосборният ѝ басейн е 120,3 кв.км. Реката е бивала на черна мряна, скобар и речен кефал. Като цяло водите на реката масово се използват през летните месеци за напояване на стотиците декари лозянски насаждения до долината ѝ.

Река Върбица е носила наименованието Студийска до 1942г., когато бива преименувана със сегашното си име. Реката се явява десет приток на р. Арда и се влива в язовир „Студен кладенец“. По дължина се нарежда на 28-мо място сред реките в България с нейните 98,1 км. Река Върбица е и най-дългият и най-далноводен приток на р. Арда, дори и което отводнява големи части от риди Жълти дял в Западните Родопи и Стръмни рид в Източните Родопи. Реката извира от Ардинския дял на Западните Родопи на 1284 м. н. в. от северното подножие на граничния връх Мъргазан. Реката се характеризира с широк и слабозалесен водосборен басейн с площ 1203км², което е 20,8% от водосборния басейн на р. Арда. Средногодишните валежи по поречието на Върбица достигат до 1000 л/м², които съчетани с интензивността с различно времетраене, големият водосборен басейн и факта, че валежите са през есента създават предпоставки за големи приливания на реката и приливяване на наводнения особено в долното течение (околностите на Момчилград). Река Върбица е и една от най-корейните реки в цяла България.

Почви

Въпреки сравнително многообразната почвена покривка в България, поради сравнително еднообразния географски състав на община Момчилград, почвеното разнообразие в този район не е особено голямо и в района се срещат предимно кашедени торски почви със съдържание на хумус между 2-4% и алувиално-ливадни и делувиално-ливадни почви около реките.

Като цяло *кашедените торски почви* са разпространени предимно в нископланинските

райони, като в котловините заемат сравнително по-разчленените форми на релефа. Този тип почви са с ограничено съдържание на минерални химически елементи. От гледна точка на физичните свойства за канелени горски почви е характерно силното уплътняване на профила независимо от различията на механичния състав. При това структурата на горния слой обикновено е силно разпрасена, но подзирината има сравнително добра структура. По-надълбоко почвената структура рязко се влошава. В работите на разпространението им ерозионните процеси са засилени. Като цяло основните процеси, които допринасят за развитието на ерозията са относително голямото вертикално разчленение на релефа и обезлесяването на значителни участъци от горите. Важно е да се отбележи, че почвената ерозия е един от основните проблеми, с които земеделците се сблъскват в световен мащаб тъй като оказва силно неблагоприятно влияние върху развитието на селското стопанство. Редица изследвания сочат, че устойчивите практики на биологичното земеделие, както и регулярни мероприятия по залесяване, могат значително да подобрят състоянието на почвите и да намалят процесите на ерозия. Канелените горски почви като цяло са подходящи за отглеждане на лозя, тютюн, овощни и зърнени култури.

По поречията на реките Върбица и Нановишка са разпространени *алувиални и алувиално-ливадни почви*. Този тип почви обикновено обхващат поречието на реките, като тяхното почвообразуване може да бъде характеризирано по следния начин. То се извършва при условията на временно изобилно и постоянно достатъчно овлажняване с ежегоден натрупване на нови минерални вещества под мощна ливадна растителност. Профилът на алувиално-ливадните почви се състои от ясно открит хумусен хоризонт, под който се редуват различните по механичен състав пластовете на алувиалните наноси. В зависимост от историята на формирането на речната долина и развитието на почвата хумусният хоризонт се подразделя на един, два, три и повече подхоризонти. Хумусните хоризонти на алувиално-ливадните почви са обикновено структурни и рехкави. По механичен състав са предимно леко пясъливо глинести, на отделни места и средно пясъливо глинести. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци и зърни поради голямото количество влага, която получават от почвените хоризонти. Образувателите се от разрушаването на реолитовите скали „скелетни почви“, създават макроклимат важен за естествено растящите полковите насаждения и билки. Този тип почви са подходящи за отглеждане и на овощни култури, фъстъци, технически култури и др.

Растителен и животински свят

В южната част на Източните Родопи, разнообразният релеф и климатични условия са само част от природните предпоставки за разнообразието на видове, местообитания и ландшафти на територията на Община Момчилград. В ландшафта на община Момчилград се намират някои от най-ценните дървесни и растителни видове, внесени в Червената книга на България – румелийско подрумиче, родопски сплнвяряк, азиатска каменоломка, сбита поветица, френска жълтица, южно подрумиче и др. Близо до с. Равен е разположен и природният резерват „Боровец“ с площ от 36 хектара и средна надморска височина 400 м. Това е горски черборов резерват и пречетявява най-източното черборово насаждение у нас. Резерватът е с ясно очертани две формации – черен бор и вергилтев дъб. Ясно изразено е и присъствието на типичната за района естествена растителност – космат дъб, черен бор, ясен, иточен габър и храсти. Освен черен бор, в дървесния състав участват още значително количество зимен дъб, по-малко блягул и още по-малко келяв габър. Средната възраст на боровите дървета е 130 г., а на най-старите 180.

Друга природна забележителност в общината е Вкамелената гора, обхващаща площ от 7.3 хектара. Това е единствената в света каменца гора, в която дърветата са останали прави както преди милиони години.

Интересна природна забележителност с характерна флора е естественото пахоаще на водни лилии, разположено в землището на с. Летовник. Лилиите цъфтят в края на юни – юли и заемат почти цялата водна повърхност на езерото. В района на община Момчилград, съгласно Закона за защитените територии са обособени общо два защитени обекта: единият е със статут на поддържащ резерват – „Боровец“, а другият е природна забележителност – „Вкамелената гора“.

Като цяло, интересните и уникални природни забележителности предлагат добри възможности за развитие на различните форми на алтернативен туризъм.

Районът на община Момчилград попада в планинно-равнинния регион със средиземноморски фауна. Като най-основно фауната в общината се характеризира с богато разнообразие на птици, бозайници и влечуги. Тук се намира едно от двете естествени убежища на грабливи птици в Европа, с представители на видовете – белоглав лешояд, египетски лешояд и сокол скитник, със статут на застрашени или редки. Те са включени в 2 зони по Европейската мрежа Natura 2000, като една е обявена по Директивата за птиците и една е по Директивата за местообитанията.

Полезни изкопавени

На територията на община Момчилград са локализирани няколко находища на естествено разпространени излускъпоценни камъци – опали, ясписи, ахати и др. Районът е богат на минерали и скали, като особено важни са залежите на перлити, които със своите топло и звукоизолационни качества са база за развитието на нови технологии. В района има и залежи от оловно-цинкови руди край с. Звездел.

Рискови процеси с природен характер

Община Момчилград попада в района на Източните Родопи, който се характеризира със сложна геоложка обстановка, специфични климатични условия и активна антропогенна дейност, които от своя страна благоприятстват развитието на почти целия спектър от природни бедствия. Най-общо казано по начин на проявление геолого-геоморфоложките рискови фактори включват разрушителни процеси с внезапно действие или с периодично активиране, процеси и явления с непрекъснато действие и процеси и явления, водещи до внезапни рискови ситуации. Според изследване на БАН по-голямата част от община Момчилград се характеризира с висока степен на геоложка опасност според анализ на следните основни фактори: способността на геоложката основа на разрушаване и дезинтеграция, сейсмичната активност, характеристиката на пространственото разпределение на земната покривка, речната мрежа, действителните наклони на склоновете, хоризонталното и вертикално разчленение на релефа, климатичната обстановка и др. Най-разпространените рискове с природен характер в района на община Момчилград са свлачища, като към настоящия момент според данни на Министерството на регионалното развитие в района има две активни свлачища. Свлачищата в района от дълги години представляват голям проблем както за общината, така и за местното население, което е пряко засегнато от тези рискови природни явления. Най-общо казано геоложкия стремеж и по-специално наличието на глинести инженерно-геоложки разновидности с ниски якостни характеристики са довели до възникването и развитието на свлачищните процеси. В тази връзка в последните години са извършвани няколко проекта за укрепване и трайно стабилизиране на свлачищата, въпреки това рискът от активизиране е голям и са необходими допълнителни инвестиции за предотвратяването му.

4.2 Площ, брой населени места, население

С площта си от 358,124 km², съставлява 11,15% от територията на област Кърджали.

Селищна мрежа

На територията на община Момчилград са разположени общо 49 населени места, от които 1 град – Момчилград – център на общината и 48 села.

Общината се характеризира с неравномерно териториално разпределение на населението. Град Момчилград е единственото населено място в общината с население над 1000 души.

Брой на населението

Демографска характеристика на община Момчилград

Върху демографското развитие на община Момчилград влияние оказват различни по характер фактори и условия. Част от тях се проявяват и в останалите административно-териториални единици на страната, а други имат специфичен характер, отразяващ нейното историческо, социално-икономическо, демографско и социо-културно развитие. Определяно влияние в тази насока имат динамиката на демографските процеси и явления, свързани с естественото възпроизводство, миграциите и структурните характеристики на населението. Съвременното състояние и тенденциите на изменения в посочените процеси и явления обуславят сегашното и бъдещото развитие на човешките ресурси в общината, както в количествено, така и в качествено отношение.

▪ Брой и динамика на населението

Данните от последните преброявания показват съществуването на трайна тенденция към намаляване броя на населението на община Момчилград. Намалението започва още след преброяването през 1965г., когато е регистриран най-голям брой население в общината, но неговата изразителност е по-голяма след преброяването през 1985г и 2011 г.

През периода между преброяванията от 1985 и 2011 г. намалението на населението на общината има повсеместен характер и засяга в една или друга степен всички 49 населени места в т.ч. и общинския център – гр. Момчилград. Само за периода 2006-2012 г. жителите на общината са станали с 517 по-малко. За периода 2012-2018 г. жителите на общината са намалели с 454 в резултат, както на отрицателния естествен, така и на отрицателния механичен прираст. Темпът на намаление през периода е 3,67 %, а средногодишният темп на намаление е 0,46 %.

Промените в брой на населението на община Момчилград се отразяват и на негативни гъстота и териториално разпределение. Стойностите ѝ също намаляват от 47,7 д./кв. км през 2001 г. на 45,2 д./кв. км. през 2011 г. Гъстотата на населението в общината е значително по-малка в сравнение със средната за страната (67 д./кв. км). В териториален план населението на общината е разпределено в 49 селища в т.ч. и общинския център - гр. Момчилград. Нанего се падат 48,2 % от общия брой население на общината. Около половината от населението на общината живее в селата. На преброяванията през 2001 и 2011 г. две от тях (Кюваши и Сяриа) са без регистрирани постояно население. Средният размер на останалите 46 села през 2011 г. е 183 жители.

Негативните изменения в броя на населението са един от основните неблагоприятни фактори за бъдещото демографско и социално-икономическо развитие на общината. Негативните последици се свързват със съкращаване на работната сила и възпроизводствения потенциал в общината. В този отношение община Момчилград не се отличава от общата тенденция на намаляване на населението в страната и област Кърджали.

Община /Област	2006	2012	2018
Население на община Момчилград	16 562	16 045	15 591
Ръст на населението спрямо предходната година (в %)	-0,57	-0,68	-0,79

Таблица: Ръст на населението на община Момчилград, източник: НСИ

Община /област	2006	2012	2018
Население на община Момчилград	16 562	16 045	15 591
Население на област Кърджали	157 463	151 319	151 113

Таблица: Общ брой население на община Момчилград и област Кърджали, източник: НСИ

Независими от посоченото намаление, през периода 2006 – 2012 – 2018 г. община Момчилград запазва четвъртата си позиция по броя на населението в Кърджалийска област след общините Кърджали, Кирково и Крумовград. По този показател след нея се нареждат общините Ардино, Черноочене и Джебел. Към 2018 г. в общината живеят 10,7 % от жителите на областта.

*** Структура на населението**

Полова структура

Половата структура на населението показва съотношението между броя на мъжете и жените при населението на определена териториална единица или селище. Значението на половата структура се свързва с различията и особеностите при мъжете и жените като страни в процеса на естественото възпроизводство, тяхното място в семейството, социалния статус и участието им в трудовия процес. Съотношението между мъжете и жените се определя основно от различията в динамиката на смъртността и раждаемостта при двата пола.

НАСЕЛЕНИЕ ПО ПОЛ В ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД			
ГОДИНА	ОБЩО	МЪЖЕ	ЖЕНИ
2008	16 354	8 148	8 206
2012	16 045	8 122	7 923
2017	15 591	7 835	7 756

Таблица: Полова структура на населението на община Момчилград, източник: НСИ

През периода 2008-2012 г. в изследваната територия се наблюдават известни промени в половия състав на населението. Съотношението между мъжете и жените е 100,0:100,7 в началото на периода и 100,0:97,5 през 2012г. Като резултат през 2012 г. е налице известен превес на мъжкото население, което се запазва и през 2017г.. Основен фактор за това е повишената миграционна подвижност при женското население в трудоспособна възраст.

Възрастова структура

Възрастовата структура на населението дава представа за разпределението на населението по възрастови групи. Важността на възрастовата структура на населението, произтича от факта, че хората в отделните възрастови групи притежават различни жизнено и трудови възможности и по различен начин участват в материалното производство и духовния живот в обществото. От друга страна населението се поделя на възрастови групи и

в зависимост от техните репродуктивни възможности, определящи ролята им в процеса на естественото възпроизводство.

Община Момчилград	Общо		Население под трудоспособна възраст		Население в трудосп. възраст		Население над трудосп. възраст	
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Декември 2017	15 591	100	2 163	13,87	9 846	63,15	3 582	22,97
Декември 2007	16 434	100	2 665	16,21	10 726	65,26	3 043	18,52

По данни от Националния статистически институт за периода 2007г. – 2017 г. се наблюдава намаляване на населението асимпотно на ситуацията в страната, повлияно от населението в трудоспособна възраст, като при населението в над трудоспособна възраст се отчита увеличение за 2017 г. спрямо 2007 г.

Това се дължи както на отрицателния естествен прираст, така и на отрицателния механичен прираст.

Друга важна особеност е зависимостта между полово-възрастовия състав на населението и естествения му прираст.

Отрицателните стойности на естествения прираст се увеличават ежегодно и това води до намаляване на демографския потенциал на общината, което е ограничаващ фактор за нейното бъдещо социално-икономическо развитие. Отрицателният естествен прираст в комбинация със застаряване на населението силно влошава възпроизводствените възможности. Подобряването на градската среда е една от възможностите за намаляване на отрицателните стойности на естествения прираст.

Изменението във възрастовия състав на населението е от решаващо значение за формирането на трудоспособен контингент. В резултат на високата раждаемост, населението в под трудоспособна възраст заема най-малък дял от населението в изследваната територия.

Дялът на населението в над трудоспособна възраст в общината е близък до средния за страната.

В центъра на общината – гр. Момчилград, към края на 2017г. живеят 7 741 д. – 49,65 % от общото население на общината по данни на ГРАО.

НАСЕЛЕНО МЯСТО	БРОЙ	НАСЕЛЕНО МЯСТО	БРОЙ
ГР.МОМЧИЛГРАД	7741	С.НЕОФИТ КЪЗВЪЛЧЕВО	291
С.АУСТА	170	С.ОБИЧНИК	11

С.БАГРИНКА	207	С.ПАТАРЦИ	203
С.БАЛАБАНОВО	110	С.ПНЯВЪЦ	66
С.БИПОЛЯНЕ	149	С.ПЛЕШИНЦИ	38
С.ВРЪЛО	126	С.ПОСТНИК	172
С.ВЪРХАРИ	137	С.ПРОГРЕС	341
С.ГОРСКО ДЮЛЕВО	48	С.ПТИЧАР	243
С.ГРУЕВО	686	С.РАВЕН	288
С.ГУРГУЛИЦА	38	С.РАДИЦА	34
С.ДЕВИНЦИ	109	С.САДОВИЦА	35
С.ДЕЖЕЛЕПСКО	223	С.СВОБОДА	84
С.ДРУМЧЕ	16	С.СЕДЕФЧЕ	176
С.ЗАГОРСКО	138	С.СЕДЛАРИ	192
С.ЗВЕЗДЕЦ	435	С.СЕНЦЕ	28
С.КАМЕНЦИ	19	С.СИНДЕЛЦИ	271
С.КАРАМФИЛ	252	С.СОКОЛИНО	453
С.КОНЧЕ	264	С.СЯРЦИ	0
С.КОС	97	С.СТАТУЛ	94
С.КРЕМЕНЕЦ	23	С.ЧАЙКА	197
С.ЛАЛЕ	334	С.ЧОБАНКА	202
С.ЛЕТОВНИК	31	С.ЧОМАКОВО	32
С.МОМИНА СЪЛЗА	26	С.ЧУКОВО	218
С.НАНОВИЦА	391	С.СОНАЦИ	0

Коефициентът на раждаемост в община Момчилград се движи в рамките на 8,7 ‰ (живородени деца на 1000 д. от населението),

Икономическа активност и заетост

По данни от Дирекция „Бюро на труда“ - гр. Момчилград, най-наесните от безработицата са лицата над 50 годишна възраст.

Делът на безработните лица - жени е по-висок от колкото на мъжете.

ГОДИНА	ВСИЧКО	МЪЖЕ	ЖЕНИ
2018	594	245	349

В община Момчилград безработните лица са включени в следните програми за заетост и обучение:

1. Програма “Старт на кариерата” – заетост 2018 г.
2. Регионална програма за заетост – 2018 г.

3. Схема „Младежка заетост“
4. Схема „Обучение и заетост на младите хора“

Равнището на безработицата в община Момчилград е 9,1 % към края на 2018 г., което е по-ниско от това за област Кърджали (9,3 %) и по-високо от това за страната (5,7%).

През 2018 г. безработицата е намаляла в сравнение с последните години.

	2015 г. декември	2016 г. декември	2017 г. декември	2018 г. декември
% безработни лица	12,86	10,11	9,41	9,10

4.3 Сграден фонд и транспортна инфраструктура

- *Сграден фонд – съществуващи сгради на територията на общината по видове собственици:*

- Собственост на частни физически лица – 7592 броя
- Държавна или общинска собственост – 140 броя
- Собственост на частни юридически лица – 27 броя

- *Домакинства*

В община Момчилград са регистрирани 5526 домакинства.

Енергийно потребление – електроснабдяването на община Момчилград и цялостното стопанисване на електроразпределителната мрежа и съоръженията към нея се осъществява от "Електроразпределение Юг" Г.О.Д.

Отоплението се осъществява с електроенергия, твърдо гориво и течно гориво.

Има домакинства, които използват енергия от възобновяеми източници, но Община Момчилград не разполага с данни за техния брой.

В промишлените предприятия на територията на общината не се използва енергия от възобновяеми източници.

Транспортна инфраструктура

Цявта инфраструктура

През територията на община Момчилград преминава паневропейски транспортен коридор №9 Хелзинки – Выборг – Санкт Петербург – Пеков – Москва – Калининград – Киев – Роздила – Кишинев – Букурещ – Русе – Велико Търново – Стара Загора – Хасково – Момчилград – Девеляч. След откриването на Гранично контролно – пропускателен пункт Маказа – Пимфея, между България и Гърция, нарасна значението на пътя. Разстоянието от общината до ГКПП Маказа е 42км, което дава възможност за износ на продукцията при сравнителни ниски транспортни разходи.

Републиканската пътна мрежа на територията на общината е с дължина 81,5км. Параметрите на тази мрежа са както следва:

път №	начало	край	дължина	I клас	II клас	III клас
5	349,600	367,800	18,200	18,200		
59	0,000	23,600	23,600		23,600	
508	0,000	3,400	3,400			3,400
5901	0,000	27,400	27,400			27,400
5902	0,000	8,900	8,900			8,900
Общо:			81,200	18,200	26,600	39,700

Таблица: Разпределение на републиканска пътна мрежа (км), източник: Задание за ОУП

Основна роля в транспортната система на общината играе републикански път I-5, който осигурява връзка, както с близките общини Кърджали и Кирково, така и с ГКПП Маказа. Той е с дължина на територията на общината от 18,200км, като пътят е в добро състояние. Той е от основно значение за бъдещото развитие на община Момчилград.

Републикански път II-59, свързва община Момчилград с общините Крумоград и Ивайловград. Неговата дължина е 23,600 км, и е в добро техническо състояние.

Третокласната пътна мрежа е съставена от пътищата III-508, III – 5901 и III – 5902, с обща дължина 39,700км. Републикански път III – 508 осигурява връзката между община Момчилград и община Джебел. Пътищата от третокласната пътна мрежа са в относително добро състояние.

- Общинската пътна мрежа е с дължина 174,400км. Пътната мрежа е добре развита. Липсват населени места без достъп до общинският център. Липсват пътища от

общинската пътна мрежа без настилка. Състоянието на пътната настилка е както следва:

- Добро състояние – 9,900 км.
- Средно състояние – 72,100 км.
- Лошо състояние – 92,400 км.

Като е видно, по-голямата част от пътищата са в лошо състояние. Асфалтовата настилка е износена и пътищата се нуждаят от рехабилитация. Поради недостига на средства за рехабилитация и реконструкция на общинските пътища, проблемът продължава да се задълбочава.

Изпълнение са два проекта по Програмата за развитие на селските райони:

- „Реконструкция и рехабилитация на съществуващите общински пътища в община Момчилград“
- „Подобряване достъпа на населението и предоставяне на услуги чрез изграждане на „Пътна връзка на гр. Момчилград с път I-V Кърджали – Подкова от км 0+000 до км 1+205“.

Железопътна инфраструктура

През територията на общината преминава ЖП линия Кърджали – Момчилград – с. Подкова с дължина 22км. Има осигурени връзки за селата Загорско, Каменец, Садовина, Грисово, чрез спирките Джебел, с. Горско Долево и гара Момчилград, като единствената сигурна транспортна връзка на село Птичар е жи спирката. Говаро-разтоварителна дейност, отделена от системата на НК „БДЖ“ се извършва на гара Момчилград. Има два прелеза при с. Птичар, както и между гара Момчилград и стопанския двор на ВК „Младост – 95“, обслужвани от ЖП секция Симеоновград.

Като цяло железопътната мрежа в общината е на добро технически ниво.

Железопътния транспорт играе важна роля за общината.

Със служебни коли разполагат:

- Община Момчилград – 13 бр,
- Спешна помощ – 1 бр.
- РПУ – 6 бр.
- Болница – 3 бр.

- Пожарна – 3 бр.
- Бюро по труда – 1 бр.
- Държавно Горско стопанство – 10 бр.
- Дирекция Социално подпомагане – 1 бр.

Отделяните вредни емисии са минимални.

4.4 Анализ на икономическото развитие по сектори

През последните години в икономиката на общината се забелязва неблагоприятната тенденция на намаляване стойностите на всички основни икономически показатели (приходи, паети лица, фирми и т.н), особено сравнени с процесите протичащи на национално ниво.

4.4.1. Селско стопанство

В община Момчилград 2 734 домакинства се занимават с животновъдство (78,45% от домакинствата, развиващи селскостопанска дейност), което е над средното за областта 74,5%, като почти 100% от животните са частна собственост. В общината се отглеждат характерните за областта животни – говеда (в т.ч. крави), птици, кони, овце и пчелни семейства. Животните се отглеждат в семейни стопанства (5-7 животни), няма големи ферми. В преобладаващата част от случаите животните се отглеждат при примитивни условия, липсва контрол на качествата на произвежданата продукция. Познанията на стопаните са недостатъчни, липсва адекватна информация за възможностите за прилагане на нови технологии и по-добра пазарна реализация.

ГОДИНА	ГОВЕДА	В Т.Ч. КРАВИ	ОВЦЕ И КОЗИ	ЕДНОКОПИТНИ
2009	5478	1770	15886	190
2010	7170	4463	16627	187
2011	7220	4483	17129	190
2012	7649	4264	18660	190
2013	8513	4043	18616	104

Таблица: Животновъдство в община Момчилград, източник: община Момчилград

Животновъдството в общината има характера на натуралното стопанство. Отглеждат се предимно крави за мляко и месо, добре развито е и овцевъдството. В личните стопанства се отглеждат също птици, кози, и рибни семейства.

Над 50% от селскостопанския фонд на общината е притежаван от извита и мери, докато обработваемата земя на територията на община Момчилград представлява близо 40%.

Площта на горския фонд надвишава площта на селскостопанския, като едва 1.2% от фонда е частна собственост.

Община	ССФ всичко	В това число			Горски фонд
		Обработваема земя	Пасище, мери	Друга	
Момчилград	159269	62557	81851	14861	178994, от тях 2180 частна собственост

Таблица 2: Разпределение на селскостопански и горски фонд, (дка), източник: Областна дирекция „Земеделие“

От общия размер на обработваемата площ 53.2% заемат нивите и 28.5 % естествените ливади.

Община	Обработваема земя (дка), в това число:					
	общо	държавна	общинска	частна	Ост. фонд	друга
Момчилград	62557	1230	1106	28126	29846	2249

Таблица: Обработваема земя по форма на собственост, източник: Областна дирекция „Земеделие“

Пустеещите земи в общината са 35 401 дка (24% от земеделските земи). Причините за наличие на пустеещи земи в областта са няколко: обезлюдяване на част от селата, слаби и неконпродуктивни земи и свързаните с тях ниски доходи на населението, което се изхранва предимно от земеделие, високите разходи, необходими за отглеждане на земеделска

продукция, трудности по опазване на културите и нежелание при голяма част от населението да отглеждат други култури освен тютюн.

Финансовото състояние на земеделските стопанства е лошо, липсват средства за закупуване на съвременна техника и за провеждане на агротехнически мероприятия с по-продължителен ефект, което сериозно намалява ефективността на стопанската дейност. Отсъствието на крупни земеделски стопанства намалява възможностите за въвеждане на земеделска техника и поддръжка на изградените хидро-мелиоративни системи. Вследствие на това намалява продуктивността и производителността на труда, което в значителна степен определя ниската конкурентоспособност на селско-стопанския сектор. Намаляват възможностите за пазарна реализация на произведената продукция, поради по-високата ѝ себестойност на продукцията.

Пазарът на земята в района е слабо развит, което допълнително допринася за ниската ефективност на земеделието.

Земеделието в общината е основано на натуралното стопанство, с моноотраслова структура и ниска ефективност.

община	ССФ, общо в т.ч. ОЗ	ОЗ	Държав- на	Общине- ка	Част- на	Остагъ- лен фонд	Религ.	Чужде- странна	Юрид. лица
	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка	площ дка
Момчилград	159269	62557	1230	1106	28126	29846	200	1449	600

Таблица: Собственост на селскостопанския фонд, източник: Обща агрохарактеристика на област Кърджали.

Растениевъдството е представено главно от тютюнопроизводството, отглеждани в последните години на незначителни площи е пшеница и ечемик. За лични нужди се отглеждат боб, картофи и зеленчуци.

Зеленчукопроизводството е възможна алтернатива за селища, разположени главно по течението на р. Върбица и Пановкиската река. Изисква добри пазари и поливни съоръжения като има потенциал и за развитие на биологично производство на някои зеленчуци.

КУЛТУРА	ДЕКАРИ	ПРОИЗВОДСТВО - ТОНА
Питер - капия	140	250
Картофи	10	10
Домаги	20	70
Домаги оранжерийни	80	1200
Краставци	2	5
Ябълки	30	15
Череша	22	11
Сливи	20	16
Праскови	12	8
Круши	10	8
Орехи	40	8

Таблица: Производство на зеленчуци и овощни видове в община Момчилград, източник: община Момчилград

4.4.2. Горска стопанство

Горският фонд обхваща 178 994 дека, около 50% от територията на общината. Основно са представени дъб, бук, габър. Това определя слабият принос на съответните икономически дейности към развитието на общината. Тестествените насаждения представляват 65,8% от залесената площ, от които широколистните са 65,4%. Обща лесност – 31,2%. 62% от горите са с основно дървопроизводителни и среднообразователни функции, останалите 37,9% - защитни и рекреационни гори.

На територията на общината съществува система от 23 микроязовири и водоеми с обща площ 3 628 дека. Изградените хидромелиоративни съоръжения (напонтелните площи са 18 879 дека) в голямата си част са неизползвани и неподдържани. Основната причина е възстановяването на частната собственост върху земята и създаването на нови кооперации, които нямат финансовите ресурси за поддръжка и изграждане на нови хидромелиоративни съоръжения. В настоящия момент използваните напонтелни системи са по-малко от 5 % от съществуващите. Техническото състояние е крайно незадоволително и на много от местата е необходимо да бъдат изградени нови на мястото на вече съществуващите. На много места от полетата липсват основни хидромелиоративни съоръжения.

Знаещането, обновяването и създаването на нови поливни площи ще спомогне за развитието на не-ефективно и конкурентноспособно земеделие. Това е важно условие и за развитие на земеделието в посока на алтернативни (биологични) производства, както и възстановяване на зеленчукопроизводството в региона. Възстановяването на хидромелиоративната мрежа е свързано с привличане на инвестиции и следва да се съобрази с особеностите на дребните земеделски стопанства.

Необходимо е съкращаване на площите заети с тротил и пренасочване на селските стопанства към отглеждане на други тип култури, свързани с използването на сравнителни предимства за производство от гледна точка на климат, почви и човешки фактор. Зеленчукопроизводството е възможна алтернатива за селища, разположени главно по течението на р. Върбица и Пановишката река. Изисква добри пазари и поливни съоръжения като има потенциал и за развитие на биологично производство на някои зеленчуци.

Необходима е диверсификация на земеделските продукти, които да осигурят и устойчивост на земеделските производители. В това отношение съществуват благоприятни условия за култивиране на лечебни растения, и създаване на трайни насаждения от горскоплодни култури (лешници, бадеми, орехи).

Биологичното земеделие може да се издължи на този етап само пилотно тъй като все още липсва опит, практика и най-вече развит пазар и преработвателни мощности които да оставят по-голяма част от добавената стойност в местните общности.

Необходими са мерки за обединяване на земеделските площи и изграждане на прилежаща инфраструктура (хидромелиоративна, преработвателна, транспортна), което да оправдае и позволи инвестирането в техника и човешки ресурс за развитието на растениевъдството.

Развитието на ефективно земеделие изисква и уедряване на съществуващите земеделски площи. Това би имало не само икономическо значение, но и социално и екологично значение за общината. Уедряването на земята може да бъде подпомогнато чрез създаване на информационна система на земеделската земя, която да поддържа данни за собствеността и кадастъра на земята.

Основните проблеми пред селското стопанство са:

- Семейните земеделски стопанства са от затворен тип, земята се обработва почти без използването на техника, не се провеждат агротехнически мероприятия, което води до ниски добиви.
- Пазарната реализация на селекостопанската продукция е силно затруднена, а предлаганите цени често са над себестойността на продукцията. Изключение е реализацията на произведения типоп, където въпреки възможността за закъсняване на разплащанията с производителите изкуствата кампания е на удовлетворително ниво.
- Липва модерна селекостопанска техника и съвременен сграден фонд, както и финансови ресурси за технологично обновяване на земеделските стопанства. Липват познания за адекватно провеждане на агротехническите мероприятия, влагането на минерални торове и препарати за растителна защита се извършва хаотично.
- Съществуващата тенденция е към намаляване на обработваемите земи, намалена употреба на торове и химикали за растителна защита, намаляване броя на регатия добитък.

4.2.3. Икономика

С най-голямо значение за развитието на промишлеността в общината са подсекторите текстилна и хранително-вкусова промишленост. Преработвателните предприятия ползват като суровини продуктите от селското стопанство, а леката промишленост – предимно текстилни суровини от внос или произведени извън региона. Конкуренцино предимство се явява ниското равнище на заплащане на труда, което провокира нивостационарната активност в отрасли с ниска брутна добавена стойност, каквито на територията на общината са предприятията от текстилната промишленост. Характерно за местната икономика е концентрацията на промишленото производство в общинския център. Преработващата и леката промишленост с леки изключения са разположени в град Момчилград и някои от по-далечните селища в общината – с. Гривово, с. Звездец, с. Равен, с. Нановци.

На територията на общината има палични значителни залежи на минерални ресурси, които дават възможност за развитие на добивната промишленост. В общината ще се добиват полуметални руди със сребърно и златно съдържание в рудник на „ГОРУБСО“. Рудите, добити по открит способ, ще се преработват в действащите мощности на Обогадителната фабрика. Съществува проблем с възстановяването на терените в близост до трите рудника, а контрола по пречистването на промишлените води от рудодобива не е ефективен.

Важни за общината са залежите на перденти, които са база за развитие на бизнес и нови технологии, но и тук основния проблем е свързан със замърсяването на екологичната среда. При фирмирането на нетните приходи по отрасли с водещо значение през 2011 г. в икономиката на община Момчилград е подсектор „Преработваща промишленост“, даващ значителна част от приходите – 42,4% и ангажиранц 31,7% от наетите. Тези данни потвърждават традиционно голямото значение на отрасъла за местната икономика.

По своя характер (брой на заетия персонал) предприятията в общината могат да се разделят на:

- **Микро предприятия** – ЕТ „Гюса - Саджит Мустафа“, „Добруджа“ ООД, ЕТ „Ера-4 -Ерхан Ахмед“, „Промтех“ ООД, „Наркюн ПИК“, ЕТ „Сефа - Седиде Юсеин“, ЕТ „Шино - Бирол Мустафа“, ЕТ „Мърфи - Бехчет Хайдар“, „Целикан МГ“ ООД, „БКС-93“ ЕООД, „Шенхай“ ЕООД, ЕТ „Дени –Дениз Ариф“, „Фейт“ ООД;

- **Малки предприятия** – ЕТ „Светлина - Ергун Бахри“, „Родопастрой“ ООД, „Родопастрой – 97“ ООД, „НАР“ ООД, „Мах 2000“ ООД, „Централ“ ООД, „НЕК ГРУП“ ЕООД, ЕТ „Мебелинвест-Себахтин“;

- **Средни предприятия** – Унихранмаш“ ЕООД, ЕТ „Неджо - БГ- Гивай Мехмед“, Б.В.К. „Винифера“ ООД, „Туша Деним“ ЕООД;

По своята отраслова принадлежност те покриват широк спектър – шивашка, хранително-вкусова промишленост, строителство и други.

Община Момчилград е на второ място в област Кърджали по брой работещ бизнес от нефинансовия сектор след община Кърджали.

В подсекторите текстилна и хранително-вкусова промишленост са наети близо 90% от наетите в промишлеността лица, като само в текстилната (в т.ч. и шивашката) промишленост са ангажирани близо 60%, основно женска заетост. Вложените инвестиции също са най-сериозни в текстилната промишленост. Като голям работодател в общината се отличава „Гале Текстил - Лейла Кешджи“ ЕООД. Местните частни шивашки фирми работят предимно на износ. Работните места не са устойчиви, няма наличие на дългосрочни инвестиции в сектора, липсва технологично обновление. Производството на шивашки изделия и трикотаж осигурява заетост предимно на жените, което обяснява и намаляването на делът на безработни жени до 55,2%. Текстилният бизнес не изисква огромни инвестиции, мобилен е и това дава възможност на предприемачите сравнително лесно да преместват производството си според интереса. От друга страна, бизнесът може да разчита на екстендирания работна ръка в региона.

Машиностроителният сектор е представен от МЗ „Върбица“ (поделение на „Хранивест – Хранмашкомплект“ АД Стара Загора), производител на машини за леката промишленост. На територията на общината се намира и компанията „Промаш“ ООД развиваща проектантска, производствена и сервизна дейност на автоматизирани линии за хляб. Свърването на производството и намаляване на заетостта отразяват неблагоприятни тенденции в развитие на този сектор в икономиката на общината. Това се отразява крайно неблагоприятно и върху приватизираното по-малко предприятие „Родони АД“ и няколко малки частни фирми функциониращи на територията на община Момчилград.

4.4.4. Туризм

Община Момчилград притежава висок природен потенциал и богата културна история, които са предпоставка за развитие на туризма, както и свързаните с него икономически дейности. Наличието на природни феномени и забележителности, съчетанието на различни релефни форми с благоприятни климатични условия, разнообразна горска растителност и срещани животни, са отлични условия за развитието на отдиha и туризма. Районът е достъпен и е с добри условия за почти всички видове и форми на алтернативен туризъм. Отварянето на прохода Маказале засили пътуването и посещенията на туристи от Гърция. Това са допълнителни предпоставки Момчилград да се окаже удобен изходен пункт за организиране на туристически посещения до културно-исторически паметници, походи, излети и разходки до природните забележителности в региона.

Обекти с туристически интерес в общината са: Святилището на Орфей, Харман кая, Религиозен комплекс „Гл.мать баба“, Вкаменната гора, Дамбала, Скални ниши, Дивечовъден участък „Студен кладенец“ – (Елеповото стопанство), Лесонарк „Мимчилюняк“, Резерват „Боровец“, Езеро с водни дялци – с. Леговник и др.

Характерът на природните и историко-културните забележителности, сами по себе си могат да осигурят сравнително кратък престой и в повечето случаи не представлява главна цел на туристическо посещение. Това налага оптимално използване на туристическите ресурси. В средносрочен план е възможно създаване на туристическия продукт, базиран на ресурсите около селищата Равен, Пановина и язовир „Студен кладенец“, където са съсредоточени основните природни и исторически атракции в общината. Това ще доведе до максимално използване на възможностите за развитието на различни форми на алтернативен туризъм и постигане на по-голяма удовлетвореност на посетителите.

В общината функционира пет хотела, един ловен дом в селено стопанство и една почивна база в с. Нановица.

Хотел	Адрес	Капацитет
Комплекс Маказа	Землище с. Груево	7 двойни стаи, 15 спални, 2 апартамента
Хотелски комплекс MG	гр. Момчилград, лесопарк „Момчил юнак“	4 единични стаи; 10 двойни; 1 с три легла; 9 спални и 4 апартамента
Хотел Берито	гр. Момчилград	10 двойни стаи, 3 апартамента, 1 студио
Хотел Конак	гр. Момчилград	7 стаи и 3 апартамента
Хотел Родони	гр. Момчилград	35 легла
Ловен дом „Крояците“	землище с. Гургулия	6 стаи, 1 апартамент
Почивна база Нановица	с. Нановица	22 легла

Таблица 16: Средства за подслон и места за настаняване в община Момчилград, източник: Община Момчилград

През последните три години се наблюдава положително развитие на отрасъла по всички основни показатели. Особено голямо е нарастването на реализираните приходи – близо 6 пъти, което е забележително постижение за туристическия сектор на общината. Заържането и доразвиването на тези тенденции би повишило значението на туризма за местното икономическо развитие като цяло.

С важно място в местната икономическа структура е около 26% от приходите и 10% от наетите в подсектор „Търговия и обслужване“. Строителството допринася с 13.9% към общата сума на нетните приходи и 8.4% от наетите лица.

Големи надежди за бъдещо развитие общината възлага на транспорта и логистиката, особено след пускането в експлоатация на ГКПП Маказа, но засега техния принос е едва 3.4% към нетните приходи.

Основните проблеми пред туризма са:

- липсват подходящи инфраструктурните условия, както и мерки за привличане на посетители и опазване на туристическите ресурси;

- преобладаващата част от общинската пътна мрежа е в лошо състояние, което затруднява достъпа до общината и води до негативен въздействие върху задоволеността на посетителите в района;

- за пълноценното използване на предлагания продукт е необходима провеждането на мероприятия за популяризирането на общината като туристическа дестинация и налагането на създадените туристически продукти на пазара.

4.4.5. Услуги

Сферата на услугите е представена от търговията. Най-голям брой регистрирани стопански единици са в сектор Търговия на дребно, ремонт на лични вещи и стоки за домакинството. Основните дейности са търговия на дребно и едро. Броят на фирмите в сектор „Търговия на дребно“ в периода 2008-2012 г. намалява с 20%. Това се дължи на увеличени брой фалити. Действащите фирми в бранша рязко свиват разходите си, докато новооткритите бързат да заемат свободните пазарни ниши. Поради силната раздробеност на фирмите в бранша, са се увеличили компанията, които се занимават с търговия с хранителни стоки и търговия по поща, телефон и интернет. Най-много фирми се занимават с търговия на облекло, обувки, козметика, бижутерия и лекарства, следвани от търговия на дребно в неспециализирани магазини. Търговията с хранителни стоки е на трето място по относителен дял приблизително – 11%.

4.4.6. Иновации

На база на сравнение на общинските предприятия с данните на национално ниво, както и с общини, сходни с Момчилград по брой на населението, ясно личи изоставането на общината по степен на иновативност на предприятията. По отношение на технологичните отрасли в общината, броят на МСП в машиностроенето е два пъти по-малък от средните за страната стойности. Като цяло общината се характеризира с малък брой на предприятия във високо-технологичните сектори на икономиката и голям брой на предприятия в ниско-технологичните сектори. По повечето от индикаторите на EC Regional Innovation Scoreboard, общината заема критично ниски позиции. Това са показателите за равнището на публични разходи за научно-изследователска дейност, разходи на бизнеса за научно-изследователска дейност, сътрудничество между иновативни МСП, нетехнологични иновации (маркетинг и организационни) и др. По неформални данни, само около 2% от фирмите в общината поддържат иновационни структури в рамките на предприятията.

През последните години се наблюдава нарастване на разходите за материални дълготрайни активи и в трите сектора на икономиката, но въпреки това конкурентоспособността на общинската икономика е изключително ниска. Перспективите за нейното повишаване са свързани с нарастване на инвестиционния интерес след пълното изграждане на Пан европейския транспортен коридор № 9.

Повечето от тези фирми са дребни, предимно семейни, създаващи малка заетост с ниска продуктивност и конкурентоспособност. Данните сочат, че най-много НПП са реализирали малките предприятия с персонал от 10 до 49 души, следвани от микропредприятията с до 9 заети.

Преките чужди инвестиции в общината възлизат на над 4 500 хил. лв.

Динамиката на инвестициите в общината изостава от средните за националната икономика. Традиционно, най-голяма част от преките чуждестранни инвестиции са в текстилната и шивашката промишленост, а инвеститорите са най-вече от Гърция и Турция.

4.4.7. Външна осветителна уредба

Населените места от общината са електрифицирани.

В по-голямата си част, уличното осветление е с енергоспестяващи лампи с оглед подобряване на енергийната ефективност на осветителните инсталации. Общината възнамерява да продължи с реконструкцията и модернизацията на системите за улично осветление.

Енергопотреблението за осветление на улици и площади на територията на Община Момчишрад е следното:

Година	Енергопотребление в KW/h
2016г.	775 610 kw/h.
2017г.	746 050 kw/h.
2018г.	765 610 kw/h.

5. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ, ВРЪЗКИ С ДРУГИ ПРОГРАМИ

Приоритетите на община Момчилград за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници са в зависимост от стратегическите цели и политиката за развитие на общината – постигане на конкурентоспособна, динамична и рентабилна местна икономика, подобряване стандарта на живот на населението, намаляване на емисиите на парникови газове, като елементи от политиката по устойчиво енергийно развитие.

Имплементирането на мерките в Краткосрочната програма по ВЕИ, може да се съчетае с препоръките в заключителните доклади от проведените енергийни изследвания на сградите общинска собственост. При обновяването на тези сгради освен мерки по подобряване на термичната изолация на сградата, след доказване на икономическата ефективност, могат да се включат и мерки за въвеждане на термични слънчеви колектори и заместване на съществуващо отопление с такова, базирано на ВЕИ.

Възможностите за финансиране и осъществяване на инвестиционните намерения, свързани с използването на източниците на възобновяема енергия се характеризират със следните аспекти:

СОБСТВЕНИ СРЕДСТВА ОТ ОБЩИНСКИЯ БЮДЖЕТ

Възможностите за финансиране на инвестиции в енергийна ефективност в рамките на общинския бюджет се ограничават до отпускане на средства за подобряване на енергийните характеристики на образователната и социалната инфраструктура и уличното осветление. При реализирането на мащабни инвестиции и финансирането

на цялостни решения ролята на общинския бюджет е само допълваща спрямо общия размер на необходимия финансов ресурс.

СТРУКТУРНИ ФОНДОВЕ НА ЕС

➤ ОП ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ (ОПИК 2014 - 2020)

Програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020“ цели повишаване на динамиката и конкурентоспособността на българската икономика и насърчаване на предприемачеството, чрез увеличаване на иновациите, капацитета за растеж на малките и средни предприятия (МСП), енергийната и ресурсната ефективност на предприятията.

ОПИК насърчава предприемачеството в пет приоритетни оси:

ПРИОРИТЕТ 1 на ОПИК:

„Разработване и внедряване на продуктови и производствени иновации“

Тя е фокусирана върху подпомагане европейски проекти за развитието на научноизследователска и развойна дейност за и от предприятията, с цел укрепване на техния иновационен потенциал и изграждането на подходяща про-иновативна бизнес инфраструктура, която да укрепи връзката наука-бизнес.

ПРИОРИТЕТ 2 на ОПИК:

„Насърчаване на предприемачество и капацитет за растеж на МСП“

Поставя акцент върху подкрепа за микро, малки и средни предприятия с потенциал за развитие, в които да се подпомага технологичното обновяване и управлението на качеството, кисти и подобряване на консултантските и информационни услуги представяни на бизнеса, подобряване на енергийната ефективност в предприятията и насърчаване на бизнес кооперирането и свързването в мрежи.

ПРИОРИТЕТ 3 на ОПИК:

„Енергийна и ресурсна ефективност на предприятията“

Цели подобряване на енергийната ефективност на малки и средни предприятия.

ПРИОРИТЕТ 4 НА ОПИК:

„Премахване на пречките в областта на сигурността на доставките на газ“

Цели подпомагане на енергийната инфраструктура и енергийната сигурност на държавата.

ПРИОРИТЕТ 5 НА ОПИК:

„Техническа помощ“

Ще подпомага управлението, изпълнението, мониторинга и контрола на дейностите по ОП Иновации и Конкурентоспособност, както и работата на Комитета за наблюдение, включително и чрез провеждането на проучвания и изследвания, необходими за изпълнението и оценката на ОП, както и на информационни кампании за осигуряване на прозрачност на дейностите по ОП.

Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020г.“ се финансира със средства от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и съответното съфинансиране от страна на националния бюджет.

➤ ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020г.

Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. (ПРСР) е съфинансирана от Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони. Една от основните цели на програмата е насочена към опазване на екосистемите, осигуряване на устойчиво управление и използване на природните ресурси, предотвратяване и адаптиране към климатичните промени.

В рамките на тази цел са програмирани интервенции по Приоритет 5 на ПРСР: „Насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към икономически устойчива и устойчива на климата икономика в земеделието, хранително-вкусовата промишленост и горското стопанство“. По този приоритет Програмата включва мерки, които адресират целите и приоритетите, поставени от Третия национален план за действие до изменение на климата 2013-2020 г. за секторите селско стопанство, земеползване и горско стопанство и промишленост.

Планирани са интервенции в следните приоритетни области:

1. Приоритетна област 5Б „Повишаване на ефективността при погребенето на:

- енергия в селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост”, като се цели насърчване на инвестиции в енергийна ефективност на стойност 217 млн. евро. Мерките по тази приоритетна област целят въвеждането на енергоспестяващи технологии при производството и преработката на селскостопанска продукция и предлагането ѝ на пазара и на тях е отделен бюджет от 123 млн. евро, или 4,2% от общия бюджет на програмата.

2. Приоритетна област 5В „Улесняване на доставките и използването на:

- възобновяеми източници на енергия, на странични продукти, отпадъци и остатъци, и други нехранителни суровини за целите на биоикономиката”, насочена към насърчване използването на ВЕИ, чрез подпомагане на инвеститорите за производство на ВЕИ за собствено потребление от преработка на вторични продукти, отпадъци, остатъци и други суровини в биоенергия.

Програмата цели инвестиции във ВЕИ на стойност 150 млн. евро, за които е отделен бюджет от 115,2 млн. евро, или 4% от общия бюджет на програмата.

➤ ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНИ В РАСТЕЖ“ 2014-2020 г.

Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. е интегрирана оперативна програма, финансирана от Европейския съюз (ЕС), чрез Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от държавния бюджет на Република България, насочена към регионалното развитие и към постигане на целите на градската политика в България.

ОПРР е разработена, за да подпомогне небалансираното и устойчивото развитие на българските градове. Финансовата подкрепа по ОПРР е необходима, за да се преодолеят различията в развитието на регионите, както и да се овладеят негативните миграционни процеси към София и големите градове, водещи до обезлюдяване на големи части от България.

Какви дейности могат да получат финансиране?

ПРИОРИТЕТНА ОС 1

„УСТОЙЧИВО И ИНТЕГРИРАНО ГРАДСКО РАЗВИТИЕ“

ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ:

- Изпълнение на мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради, в студентски общежития и в административни сгради на държавната и общинската администрация;

- Предоставяне на заеми и/или гаранции за обновяване на жилищни сгради и студентски общежития.

ИНТЕГРИРАН ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ:

- Разработване на планове за управление на движението и въвеждане на Интелигентни транспортни системи (ИТС);
- Подобряване на достъпността на спирките на общественя градски транспорт и довеждащата до тях инфраструктура (надземи и надземи);
- Разработване и подобряване на системи за обществен градски транспорт, в това число закупуване на нов подвижен състав за нуждите на градския транспорт.

ГРАДСКА СРЕДА:

- Изграждане и възстановяване на паркове, зелени пояси, детски площадки, зоопаркове, градски площи, междублокови пространства, спортни площадки за свободен достъп и др;
- Изграждане и реконструкция на пешеходни алеи и тротоари, изграждане на велосипедни пътеки и алеи, пешеходни зони, подземи, надземи и мостове за пешеходци и велосипедисти;
- Монтаж на енергоспестяващо улично осветление и системи за охрана и борба с престъпността.

ЗОНИ С ПОТЕНЦИАЛ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ:

- Подобряване на съществуваща или строителство на нова техническа инфраструктура, свързана с бизнеса и предприемачеството;
- Строителство и обновяване на бизнес и индустриални зони, в т.ч. обществени или търговски сгради;
- Озеленяване, места за отдих, велоалеи, паркинги за велосипеди и автомобили за работещите в икономическите зони.

СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението;

- Основен ремонт, строителство и оборудване на общинска инфраструктура за предоставяне на услуги за възрастни хора и хора с увреждания;
- Основен ремонт, изграждане и оборудване на подходища общинска инфраструктура за предоставяне на услуги в общността за деца.

КУЛТУРНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Развитие на културна инфраструктура, чрез строителство, реконструкция, обновяване, оборудване и обзавеждане на културни центрове, театри, читалища, библиотеки, опери, галерии, културни изложбени зали и други културни институции, включително прилежащите пространства.

ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Изграждане, реконструкция, обновяване и оборудване на общински общообразователни и профилирани училища, детски градини и ясли.

СПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Строителство, реконструкция, ремонт, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура за масов спорт като например: спортни зали, плувни басейни, футболни игрища, стадиони за обществено ползване, комбинирани игрища за волейбол и баскетбол, тенис кортове и др.

ПРИОРИТЕТНА ОС 2

„ПОДДЪРЖКА ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ В ОПОРНИ ЦЕНТРОВЕ В ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ“

Основната цел на тази приоритетна ос е да бъдат подпомогнати мерки за енергийна ефективност в обществени и жилищни сгради в малките градове, като част от комплекс от мерки, които трябва да бъдат предприети за смекчаване на процесите на упадък и емиграция на населението от малките градове и съседните им селски райони.

Може да бъде финансирано изпълнение на мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради, в административни сгради на държавната и общинската администрация, и в общински публични сгради на образователната, културната и социалната инфраструктура.

ПРИОРИТЕТНА ОС 3

„РЕГИОНАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Основната цел е модернизирание на институциите за средно и висше образование от регионално и национално значение, което ще доведе до намаляване на броя на отпаданите от образователната система ученици и ще повлияе на увеличаването на броя на хората със завършено висше образование.

Могат да получат финансиране:

- Строителство и ремонт на държавни и общински училища от национално и регионално значение, както и на висши училища, включително прилежащото им дворно пространство;
- Доставка и монтаж на оборудване и обзавеждане за горепосочените сгради/помещения, като част от цялостната им модернизация.

ПРИОРИТЕТНА ОС 4 „РЕГИОНАЛНА ЗДРАВНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Може да се финансира:

Закупуване на съвременни линейки, осигурени с комуникационно оборудване и медицински апаратури за спешна медицинска помощ, и възможност за отдалечени консултации (телемедицина):

- Реконструкция, оборудване и обзавеждане на филиалите на Центровете за спешна медицинска помощ (ЦСПП) и спешни отделения в 33 държавни болници и единствената специализирана държавна болница за спешна медицинска помощ в България „И. Пирогов“ ЕАД.

ПРИОРИТЕТНА ОС 5 „РЕГИОНАЛНА СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Може да се финансира:

- Строителство, реконструкция и обзавеждане на центрове, предоставящи услуги за деца в риск; Строителство и обзавеждане на центрове за наставяване от семействата за деца в риск и защитени жилища;
- Строителство, реконструкция и ремонт на инфраструктура за предоставяне на услуги за ранно детско развитие за деца и техните семейства;
- Изграждане на инфраструктура за съпътстващи услуги за деца и възрастни;
- Строителство и обновяване на строен фонд за социални услуги в общността за възрастни хора.

ПРИОРИТЕТНА ОС 6

„РЕГИОНАЛЕН ТУРИЗЪМ“

Основната цел на тази приоритетна ос е осигуряване и пълноценно използване на културното наследство, чрез развие на цялостни туристически продукти, включващи непозволения потенциал за културен туризъм и регионите в България.

ПРИОРИТЕТНА ОС 7

„РЕГИОНАЛНА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Могат да получат финансиране инженерни решения за зелена инфраструктура – препятстващи и насочващи съоръжения, вертикална сигнализация, конструктивни съоръжения за пресичане под и над инфраструктурата и др., където е необходимо.

ПРИОРИТЕТНА ОС 8

„ТЕХНИЧЕСКА ПОМОЩ“

➤ ПУБЛИЧНО-ЧАСТНО ПАРТНЬОРСТВО (ПЧП)

Отчитайки Европейското законодателство, практика и съгласно третиране, Публично-частното партньорство е дългосрочно договорно отношение между лица от частния и публичния сектор за финансиране, построяване, реконструкция, управление или поддръжка на инфраструктура с оглед постигане на по-добро ниво на услугите, където частният партньор поема строителния риск и поне един от двата риска - за наличност на предоставяната услуга или за нейното търсене.

Плащанията по Публично-частното партньорство, свързани с ползването на предоставяната от частния партньор публична услуга, са обвързани с постигане на определени критерии за количество и качество на услугата. Общинската администрация (като потребител на услуги) има право да редуцира своите плащания, както би го направил всеки „обикновен клиент“ при непредоставяне на необходимото количество и качество на услугата.

Успешното изпълнение на проекти, чрез публично-частни партньорства се обуславя от наличието на следните предпоставки:

- Наличие на решение на ОС за осъществяване на ПЧП проекти;

- Наличие на обществена подкрепа за осъществяването на проекти със значим обществен интерес;
- Наличие на законодателна рамка подходяща за прилагане на ПЧП модели;
- Проверка на открита и прозрачна тръжна процедура в съответствие със съществуващите най-добри практики;
- Изработване на механизъм за сравнение с публичните разходи за осъществяване на проекти (доказване на по-добра стойност на вложените публични средства);
- Наличие на механизми за плащане на предоставяната услуга съобразени с обществените възможности и нагласи (проценка на обществена изгода и възможности за плащане на такси, прецизно определяне на нивото на таксите);
- Съществуване на достатъчен капацитет в публичните органи отговарящи за осъществяване на инфраструктурни проекти.

➤ ЕСКО услуги

ЕСКО компаниите са бизнес модел, който се развива в България от няколко години. ЕСКО компаниите се специализират в предлагането на пазара на енергоспестяващи услуги. Основната им дейност е свързана с разработването на пълен инженеринг за намаляване на енергопотреблението. Този тип компании внасят собствени средства за покриване на всички разходи за реализиране на даден проект и получават своето възнаграждение от достигнатата икономия в периода, определен като срок на откупуване. Договорът с гарантиран резултат е специфичен търговски договор, регламентиран в чл. 38 от Закона за енергийната ефективност.

Намаляване разходите за горива, енергия и други консумативи и повишаването на комфорта в сградите държавна или общинска собственост, могат да са предмет на договори за управление и експлоатация и/или проектиране, доставка, монтаж. Могат да бъдат реализирани някои от следните схеми:

❖ Договор с гарантиран резултат

При този вид договори фирмата за енергийни услуги гарантира минимално ниво на икономии. Постигнатите допълнителни ефекти над гарантираните се разпределят дялово между страните или се капитализират само в една от тях. Частният сектор няма риска, при-

условие, че не бъдат постигнати минималните гарантирани икономии да не възвърне инвестициите си.

Финансиране: Финансовите средства за осъществяване на подобен тип проекти могат да са собствени средства на частния сектор, привлечени средства, финансиране от трета страна.

❖ Зелени инвестиции - механизъм на Протокола от Киото

Съгласно Закона за енергетиката (ЗЕ), се създава вътрешна българска система за издаване и търговия със зелени сертификати. За всяко месечно произведено количество електричество от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ), производителят му получава зелен сертификат, който е безплатна ценна книжка и се издава и регистрира от ДКЕВР, Съгласно ЗГ, производителите на електроенергия от възобновяеми източници, като вятър, вода, слънце, биомаса, геотоплина и т.н., ще могат да продават/продават цялата или част от произведената от тях електрическа енергия.

Механизмът "Международна търговия с емисии" е залегнал в член 17 на Протокола от Киото и дава възможност на страните да търгуват помежду си с редуцирани емисии от парникови газове. Производителите на електроенергия от ВЕИ ще могат директно да продават зелените си сертификати на заинтересовани лица, по цена която се определя от търсенето и предлагането.

❖ Финансиране от ФЕЕВИ

Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ (ФЕЕВИ) е юридическо лице, създадено по силата на Глава 4, раздел I от Закона за енергийна ефективност (ЗЕЕ) от 2004 г. ФЕЕВИ управлява финансови ресурси, получени от Република България от Глобалния екологичен фонд (ГЕФ) с посредничеството на Международната банка за възстановяване и развитие (МБР) и от други донори. Фондът е пълнолетно независимо от всички държавни институции и агенции юридическо лице и осъществява дейността си в съответствие със ЗГЕ, Закона за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ), действащото в страната законодателство и споразуменията с донорите.

Фонд „Енергийна Ефективност и възобновяеми източници“ (ФЕЕВИ) финансира енергийно ефективни мерки за:

- Общини
- Търговски дружества

- Физически лица

❖ Финансиране от търговски банки

Благодарение на Кредитната линия за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници (КЛЕЕВЕН/ ВЕКЕСЛИ, предложена от Германската банка за възстановяване и развитие (ЕВВР), българското правителство и Европейския съюз, Вашият бизнес може да получи необходимата помощ, за да инвестирате в енергийна ефективност или възобновяема енергия.

Какви видове проекти могат да получат финансиране?

За „Енергийна ефективност“

- Реконструкция и/или подмяна на стари котли
- Реконструкция на енергийна инфраструктура
- Смяна на гориво (от въглища/нефт на газ)
- Оптимизиране на отпадъчна топлина
- Подновяване/подмяна на оборудването
- Оптимизация на процеси, автоматизация и управление на процеси и съоръжения (подобряване на системи за контрол и автоматизация)
- Комбинирано производство на топлина и електроенергия

За „Възобновяема енергия“

- Вятърни централи
- ВЕЦ
- Биомаса
- Геотермални инсталации
- Слънчева енергия за отопление
- Инсталации с биогаз

6. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПОТЕНЦИАЛА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ ПО ВИДОВЕ РЕСУРСИ

6.1. Слънчева енергия

Оценка на потенциала на слънчевата радиация в България

Средногодишното количество на слънчево греење за България е около 2 150 часа, а средногодишният ресурс слънчева радиация е 1 517 kWh m². Като дяло се получава общо

количество теоретически потенциал слънчева енергия падаща върху територията на страната за една година от порядъка на 13,103 ktoe. Като достъпен годишен потенциал за усвояване на слънчевата енергия може да се посочи приблизително 390 ktoe (Като официален източник за оценка на потенциала на слънчевата енергия се използва проект на програма PHARE, BG9307-03-01-L001, „Техническа и икономическа оценка на ВЕИ в България“. В основата на проекта са залегнали данни от Института по метеорология и хидрология към БАН, получени от всичките 119 метеорологични станции в България, за период от над 30 години). След анализ на базите данни е направено райониране на страната по слънчев потенциал и България е разделена на три региона в зависимост от интензивността на слънчевото греење, показани на фигурата.

Интерес от гледна точка на икономическата ефективност при използване на слънчевите термични инсталации предизвиква периода късна пролет - лято - ранна есен, когато основните фактори, определящи сумарната слънчева радиация в България са най-благоприятни. Основният поток на сумарната слънчева радиация е в часовете около пладне, като повече от 70% от притока на слънчева енергия е в интервала от 9 до 15 часа, който се приема като най-активен по отношение на слънчевото греење. За този период може да се приеме средна стойност на слънчевото греење около 1 080 h, среден ресурс на слънчевата радиация - 1 230 kWh/m² и КПД на не-селективни слънчеви панели ~66%.

Усвояването на икономически изгодния потенциал на слънчевата енергия реално може да се насочи първоначално към сгради държавна и общинска собственост, които използват електроенергия и течни горива за производство на гореща вода за битови нужди. Очаква се и значително повишаване на интереса от страна на жителите на панелни сгради, които освен мерките по подобряване на термичната изолация на сградата да инсталират и слънчеви колектори за топла вода. Увеличава се използването на слънчевите термични колектори в строителството на хотели, ресторанти и др.

Слънчевата радиация, преобразувана в топлина, чрез конвенционални термични слънчеви колектори може да се насочи приоритетно към производство на гореща вода през късна пролет, лято и ранна есен.

Въпреки че съществуват слънчеви термични системи, които могат да работят през цялата година, в момента вследствие на високата им цена, икономически ефективното им приложение трудно може да се докаже.

Фотоволтаични системи

Автономна фотоволтаична система

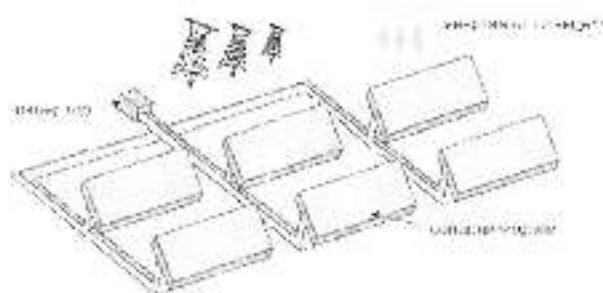

Елементи на системата:

- Соларни модули, преобразуващи слънчевата светлина в постоянен ток
- Контролер, предпазващ акумулаторите. Батериите са предназначени за дълготрайно съхранение
- Акумулатори, съхраняващи произведения постоянен ток
- Инвертор, преобразуващ постоянния ток в променлив

Фотоволтаични системи

Фотоволтаична система, свързана към мрежата

Елементи на системата:

- Соларни модули преобразуващи слънчевата светлина в постоянен ток
- Инвертор преобразуващ произведения постоянен ток в променлив за използване в електрическата мрежа
- Електромер, отчитащ произведената и подадената електрическа енергия към мрежата

Краткосрочната програма на ВЕИ за следващия тригодишен период, в частта отъвеждаща използването на термични слънчеви колектори, включва общински сгради,

потребяващи електроенергия или течни горива за производство на гореща вода. Добър пример за това са учебните и детски заведения на територията на община Момчилград.

Изпълнението на мерките в Програмата по ВЕИ, въвеждаща термични слънчеви колектори в такъв мащаб, при наличие на финансова възможност може да се съчетае с препоръките в заключителните доклади от проведените енергийни обследвания на сгради общински собственост. При обичаването на тези сгради освен мерки за подобряване на термичната изолация, след доказване на икономическата ефективност, могат да се включат и мерки за въвеждане на термични слънчеви колектори и заместване на съществуващо отопление с такова, базирано на ВЕИ (биомаса или вейви производни).

6.2. Вятърна енергия

Масовото приложение на вятърната енергия като енергиен източник започва през 80-те години в Калифорния, САЩ. След 1988 г. тази технология навлезе и на енергийния пазар в Западна и Централна Европа.

Според последните прогнози на Евронејската ветроенергийна асоциация се наблюдава тенденция на засилено развитие на използването на вятърна енергия в Европа.

Очаква се инсталираната мощност от 28 400 MW през 2003г. и 75 000 MW през 2010г. да достигне 180 000 MW през 2020 г. През 2020 г. електричеството, генерирано от вятърните турбини, ще покрива нуждите на 195 милиона европейци или половината от населението на континента.

В България

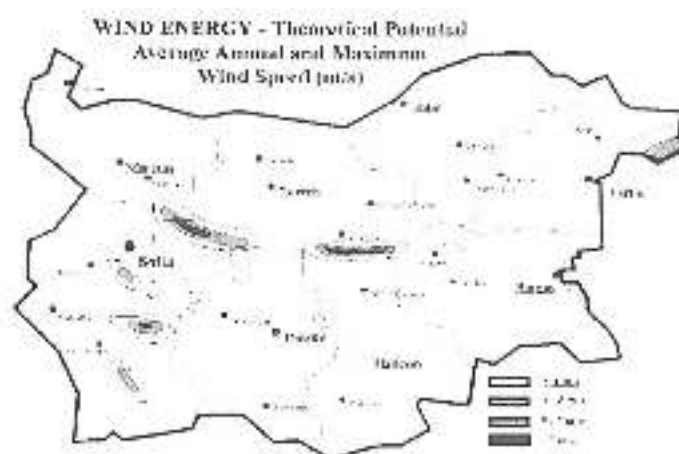
Вятърната енергетика има незначителен принос в брутното производство на електроенергия в страната.

На територията на България са обособени четири зони с различен ветрови потенциал, но само две от зоните представляват интерес за индустриално преобразуване на вятърната енергия в електроенергия: 5-7 m/s и >7 m/s.

Тези зони са с обща площ около 1 430 km², където средногодишната скорост на вятъра е около и над 6 m/s. Тази стойност е границата за икономическа целесъобразност на

проектите за вятърна енергия. Следователно енергийният потенциал на вятъра в България не е голям.

Въз основа на средногодишните стойности на енергийния потенциал на вятърната енергия, отчитени при височина 10 m над земната повърхност, на територията на страната теоретично са обособени три зони с различен ветрови потенциал:

Община Момчиград попада в Зона А: зона на нисък ветроенергиен потенциал.

Характеристиките на тази зона са:

- Средногодишна скорост на вятъра: $< 4 \text{ m/s}$;
- Енергиен потенциал: 100 W/m^2 (по-малко от 1000 kWh/m^2 годишно);
- Средногодишната продължителност на интервала от скорости $\sum v \geq 5-25 \text{ m/s}$ в тази зона е 900 h, което е около 10 % от броя на часовете в годината (8 760 h).

След извършен анализ на техническия потенциал на вятърната енергия е установено, че единствено зоните със средногодишна скорост на вятъра над 4 m/s имат значение за промишленото производство на електрическа енергия. Това са само 3,3% от общата площ на страната (нос Калиakra, нос Емине и билото на Стара Планина). Трябва да се отбележи обаче, че развитието на технологиите през последните години дава възможност да се използват мощности при скорости на вятъра $3.0 - 3.5 \text{ m/s}$.

Прогнози за развитието на вятърната енергетика в община Момчиград

Достъпният енергиен потенциал на вятърната енергия се определя след отчитане на следните основни фактори: силно затрудненото построяване и експлоатация на ветрови съоръжения в урбанизираните територии, резервати, военни бази и др. специфични територии; неравномерното разпределение на енергийния ресурс на вятър през отделните

сезони на годината; физикогеографските особености на територията на страната; техническите изисквания за инсталиране на ветрогенераторни мощности.

Възможността за усвояване на достъпния потенциал на вятърната енергия зависи от икономическите оценки на инвестициите и експлоатационните разходи по поддръжка на технологиите за трансформирането ѝ.

Изграждането на ветри парк за собствено ползване не би била целесъобразна инвестиция, но при евентуален инвеститорски интерес, община Момчилград би съдействала в издаването на нужните разрешителни за изграждане на съоръжението.

Бъдещото развитие на вятърната енергетика в общината в подходящи планински зони и такива при по-ниски скорости на вятъра ще зависи и от прилагането на нови технически решения.

6.3. Водна енергия

Водостопанската система на община Момчилград е представена от дейностите по водоснабдяване и канализация, както и дейността по използване и съхраняване на водохранилищата.

Основна речна артерия на територията на общината е река Върбица. Средното течение на реката минава през територията на общината и е с обширно алувиално дъно, което на места се стеснява. Речната мрежа на р. Върбица е асиметрична. Отляво се вливат дълги, добре развити реки. Режимът на реките се характеризира с ясно изразени средиземноморски характеристики. Наблюдават се чести и високи речни прииждания предимно от дъждовен произход. Влиянието на средиземноморските въздушни маси обуславя и по-високия зимен и по-малкия лятно-есенен речен отток. Характерна особеност е, че намаляването на летния отток няма характер на устойчиво маловодие.

В района на с. Лебед преди много години в резултат на разместване на земните пластове са се формирали две естествени тектонски езера с разстояния в тях естествени дивни ямки.

6.4. Геотермална енергия

Различните автори на изследвания на геотермалния потенциал, в зависимост от използваните методи за оценка и направени предвиждания, посочват различни стойности на геотермалния потенциал в две направления: потенциал за електропроизводство и потенциал за директно използване на топлинната енергия.

По експертни оценки възможният за използване в настоящия момент световен геотермален потенциал е съответно: + 2 000 TWh (172 Mtoe) годишно за електропроизводство и – 600 Mtoe годишно за директно получаване на топлинна енергия. В общото световно енергийно производство от геотермални източници Гврона има дял от 10% за електроенергия и около 50% от топлинното производство. Очакваното нарастване на получената енергия от геотермални източници за Гврона до 2020 г. е около 40 пъти за производство на електроенергия и около 20 пъти за производство на топлинна енергия. Освен използването на геотермалната енергия от подземните водоизточници все повече навлиза технологията на термалните. Високата ефективност на използване на земни и водно-свързаните термомонии се очаква да определи нарастващият им ръст на използване до над 11% годишно.

Опозитворяването на геотермалната енергия, изграждането на геотермални централи и/или централизирана отоплителни системи, изисква значителни първоначални инвестиции за изследвания, сондажи, енергийни съоръжения, спомагателно оборудване и разпределителни мрежи. Производствените разходи за електроенергия и топлинна енергия са по-ниски от тези при конвенционалните технологии. Съществено е, че коефициента на използване на геотермалния източник може да надхвърли 90%, което е недостижимо при другите технологии. Амортизационният период на съоръженията е около 30 години, докато използването на енергоизточника може да продължи векове. За осъществяването на такива проекти е подходящо да се използват ИЧП.

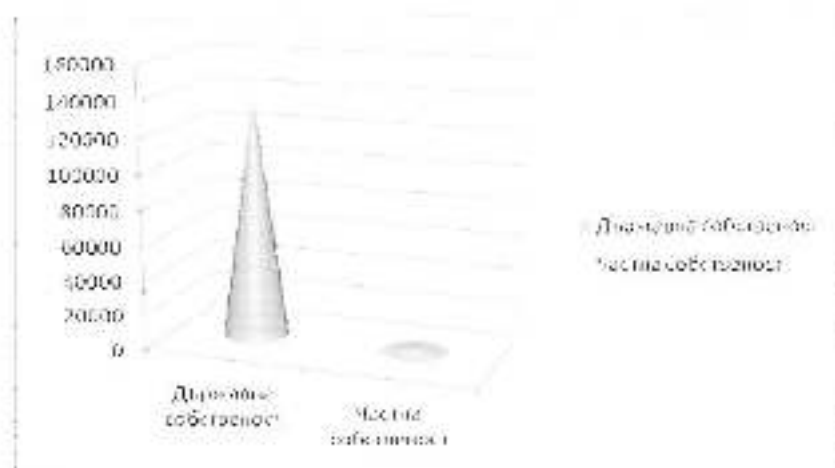
Минерални води

На територията на община Момчилград няма находище на минерална вода.

6.5. Енергия от биомаса

Горските територии обхващат 178 994 дка, около 50 % от територията на общината в т.ч.

- Държавна собственост – 174 370, 563 дка.
- Частна собственост – 2200, 600 дка.

Естествените насаждения представляват 65.8 % от залезената площ, от които широколистните са 65.4 %. Обща леситост 31.2 %. 62 % от горите са с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции, останалите 37.9 %- защитни и рекреационни гори.

Естествената растителна покривка е сравнително добре запазена.

Горите са съставени изключително от широколистни видове и имат смесен характер – цер, благун, летен и зимен дъб, бук, габър, ясен, клен.

Горската растителност е съсредоточена предимно в планинската част на община Момчилград.

Тя има главно климатична и хидроложка роля и за това една от важните задачи е нейното запазване и преодоляването на негативните последици от безразборното и изсичане, както в миналото, така и в наши дни.

Горите предлагат условия за развитие на екологичен туризъм, както и за развитие на производството на бързо растящи видове гори и посадъчен материал.

Дървесните видове със стопанско значение са:

I. **Иглолистни** – Обикновен смърч; Сребрист смърч; Сръбски смърч; Ситков смърч; Литовска европейска; Ела сребриста; Гръцка ела; Пирамидална хвойна; Секвоя гигантска; Западна туя; Туя рокта блон; Туя кълбовидна; Тис; Лъжескипарис; Хималайски кедър; Ваймутов бор; Пълзяща хвойна; Зелена дугласка; Бял бор; Черен бор.

II. **Широколистни** – Бяла бреза; Липа сребриста; Липа едролитна; Липа дребнолистна; Конски кестен; Офика; Птелея; Червен дъб; Зимен лъб; Явор планински; Явор негулс; Явор шестиц; Ясен американски; Ясен планински; Чинар; Бук; Тиндал; Акация; Айлант; Благун; Горун; Цер; Габер.

III. Широколистни храсти – Върба нва; Върба плагуша; Дойшия; Златен дъжд; Катунестер; Керия; Сифорикарпус / Бял Червен; Спирей дугласка; Спирей японска; Спирей ванхути; Тамарик; Филадельфус; Фарзидия; Червен драг; Жълт драг; Вайгелия; Японска дюля; Чамшир обикновен; Чамшир пъстролистен; Чамшир японски; Японска слива; Хортензия; Див рошков; Люляк; Махония; Кипарис.

Неизползваните отпадъци от дърводобива и малощената дървесина, която сега се губи, без да се използва могат да бъдат усвоени само след раздробяване на трески или преработване в дървесни брикети или пелети след пресоване и изсушаване. Производството на трески има значително по-ниски разходи от производството на брикети и пелети, при което се изисква предварително подсушаване на дървесината и е необходима енергия за пресоване.

Община Момчиград е запозната с възможностите за експлоатация на собствена инсталация за биомаса или доставка на фирмите в отрасъла материал, добит от санирането на общинските гори, както и използването на всички възможности на биомасата и при подходяща програма или инвестиционно решение ще използва ресурса и възможностите в това направление.

Потенциал на биомасата в България

Вид отпадък	ПОТЕНЦИАЛ		
	Общ ktoc	Неизползван ktoc	%
Дървесина	1 110	510	46
Отпадъци от индустрията	77	23	30
Селскостопански растителни отпадъци	1 000	1 000	100
Селскостопански животински отпадъци	320	320	100
Сметищен газ	68	68	100
Рапиново масло и отпадни мазнини	117	117	100
Общо	2 692	2 038	76

Голям неизползван потенциал имат селскостопанските растителни отпадъци. За базиране и транспорт на сламата има подходяща технология. Необходимото оборудване в голяма степен липсва и днес не се използва с пълния си капацитет.

Засега няма опит и специализирано оборудване за събиране, уплътняване и транспорт на стъбла от царевича, слънцоглед и други, но този проблем може да бъде решен в кратки срокове без големи разходи.

За отпадъците от общините градини може да се използва оборудването, което ще надробява отпадъците от горското стопанство.

Увеличаване на използването на биомаса за енергийни цели ще доведе до икономия на електроенергия и скъпи външни горива и води до намаляване на енергийната зависимост.

6.6. Използване на биогорива в транспорта

Все още на биогоривата се гледа като на алтернатива на конвенционалните горива.

По-широкото използване на биогорива в транспорта е част от пакета мерки, необходими за постигане целите на Протокола от Кьото. Увеличената употреба на биогорива в транспорта е една от инструментите, чрез които Общността може да намали използването на външните горива и енергия, и отгук да обезпечи сигурността на енергийните доставки в средносрочен и дългосрочен план.

Постоянно нарастващите цени на изкопаемите горива, тяхната практическа изчерпаемост и глобалните цели за намаляване емисиите на парникови газове и опазване на околната среда, поставят биогоривата на една нова позиция – горива на бъдещето. Те се получават чрез обработка на биомаса, която от своя страна е възобновяем източник. Биогоривата могат да заместят директно изкопаемите горива в транспортния сектор и да се интегрират в системата за снабдяване с горива.

Насърчаването на употребата на биогорива в транспорта ще даде възможност за по-масабно производство на биогорива, което е и предпоставка за по-широко приложение на биомасата. Също така, насърчвайки използването на биогорива и следвайки най-добрите практики в земеделието и лесовъдството се създават нови възможности за устойчиво развитие на селските райони в рамките на общоевропейската селекостопанска политика.

Биогоривата в чиста форма или като смеси могат да бъдат изгаряни в съществуващите моторни превозни средства, като се използва вече изградената система за разпространение на горива за моторните превозни средства. Смесването на биогорива с нефтопродукти позволява редуцирането на потенциалните разходи в системата за разпространение в Общността.

Нарастването на търсенето на петрол, най-вече за транспортния сектор, намаляването на залежите в Световен мащаб, добивът на суров петрол от трудно достъпни залежи, водят до формиране на стратегическите цели на Зелената книга на Европейската комисия "Към европейска стратегия за сигурност на енергийните доставки" и Бялата книга "Енергия за бъдещето – възобновяеми енергийни източници". Зелената книга поставя като основна цел

до 2020г. 20% от конвенционалните горива в сектор транспорт, да бъдат заменени с "нови енергийни източници" - биогорива, природен газ, водород или други алтернативни горива, получени по екологично чист начин.

Биодизелът, като алтернатива на конвенционалното дигелово гориво е един много перспективен продукт. Неговото все по-широко навлизане в нашия бит се обуславя от редица предпоставки - изменението на световния климат; углебаващите сили на природата в борбата ѝ със замърсяването; изчерпването на традиционните енергийни източници и т.н.

Най-големите предимства на това гориво са: добиване от ежегодна възобновяема източници; на практика не замърсява околната среда!

Използването на биогорива в транспорта на територията на община Момчилград все още е икономически неоправдано.

6.7. Използване на енергия от възобновяеми източници в транспорта.

За момента използване на енергия от възобновяеми източници в транспорта е икономически неоправдано.

7. ИЗБОР НА МЕРКИ, ЗАЛОЖЕНИ В НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ЕНЕРГИЯТА ОТ ВЪЗОБНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ (ННДЕВИ)

7.1. Административни мерки:

- Съобразяване на общите и подробните градостроителни планове за населените места в общината с възможностите за използване на енергия от възобновяеми източници.
- Минимизиране на административните ограничения пред инициативите за използване на енергия от възобновяеми източници.
- Подпомагане реализирането на проекти на индивидуални системи за използване на електрическа, топлинна енергия и енергия за охлаждане от възобновяеми източници.
- Намаляване на разходите за улично осветление.
- Реконструкция на съществуващи отоплителни инсталации и изграждане на нови.
- Основен ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на обществени сгради.
- Постепенна подмяна на остарелия и амортизиран автопарк.
- Подпомагане изграждането на ветроенергийни паркове от частни инвеститори.
- Осигуряване на участие в обучение по енергиен мениджмънт на специалисти от общинската администрация работещи в областта на енергийната ефективност.

- Модернизация на електропреносната мрежа в Общината.
- Ремонт и поддръжка на електропреносната мрежа.
- Изграждане и експлоатация на системи за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници.
- Стимулиране производствата на енергия от биомаса.
- Подмяна на уличното и обществено осветление с енергопестяващи тела.

7.2. Финансово – технически мерки:

7.2.1. Технически мерки:

- Мерките, заложи в Програмата на община Момчилград за оползотворяване на енергията от възобновяеми източници ще се съчетават с мерките, заложи в Националната Програма.
- Стимулиране изграждането на енергийни обекти за производство на енергия от ВЕИ върху покривните конструкции на сгради общинска собственост и/или таква със смесен режим на собственост.
- Изграждане на системи за улично осветление в населените места с използване на енергия от възобновяеми източници, като алтернатива на съществуващото улично осветление.
- Търсене на резерви за улично осветление от ВЕИ на съществуващи паркове и градини на територията на община Момчилград.
- Стимулиране на частни инвеститори за производство на енергия, чрез използване на биомаса от селското стопанство по сектори – земеделие и животновъдство.

7.2.2. Источници и схеми на финансиране:

При провеждането на предвидените мерки ще се прилагат подходите:

1. **Подход „Отгоре – надолу“:** състои се в анализ на съществуващата законова рамка за формиране на общинския бюджет, както и на тенденциите в нейното развитие. При този подход се извършват следните действия:
 - Прогнозиране на общинския бюджет за периода на действие на програмата;

- Преглед на очакванията за промени в националната и общинската данъчна политика и въздействието им върху приходите на общината и проучване на очакванията за извънбюджетни приходи на общината;
- Използване на специализирани източници като: оперативни програми, кредитни линии за енергийна ефективност и възобновяема енергия (ЕБВР), Фонд „Енергийна ефективност и възобновяема източници“, Национална схема за зелени инвестиции (Национален доверителен фонд), договори с гарантиран резултат (ЕСКО договори или финансиране от трета страна).

2. Подход „Отдолу – нагоре“: основава се на комплексни оценки на възможностите на общината да осигури индивидуален праг на финансовите си средства (например: жител на общината, ученик в училище, пациент в болницата, и т.н.) или публично-частно партньорство.

Основни източници на финансиране:

- Държавни субвенции – Републикански бюджет;
- Общински бюджет;
- Собствени средства на заинтересованите лица;
- Договори с гарантиран резултат;
- Публично-частно партньорство;
- Финансиране на Оперативни програми;
- Финансови схеми по Национални и Европейски програми;
- Кредити с грантове по специализираните кредитни линии.

8. ПРОЕКТИ

Към момента са реализирани енергоспестителни мерки в следните сгради на територията на община Момчилград:

1. „Блок 12 АБВГ“ – гр. Момчилград, ул. „Св. Стефан“, №14.
2. Сдружение на собствениците „Родопи“ - гр. Момчилград, ул. „Генерал Димитров“, №67, бл. 1А
3. Сдружение на собствениците „Блок Момчил юнак“ – гр. Момчилград, ул. „Маказа“, № 69

4. Сдружение на собствениците „Сдружение на собствениците на етажна собственост в блок 8” - гр. Момчилград
5. „Блок 10 АБВГ” – гр. Момчилград, община Момчилград, ул. ” Св. Стефано”, № 2, бл. 10”
6. Сдружение на собствениците „Блок АПК – гр. Момчилград, ул. ”Момчил войвода”, № 7
7. Сдружение на собствениците „Блок № 4, гр. Момчилград, ул. ” Св. Стефано”, № 10
8. „Сдружение на собствениците на етажна собственост „Орфей” гр. Момчилград, ул. ” Св. Стефано”, № 4, бл. 9
9. Сдружение на собствениците „СС „Добросъседство” гр. Момчилград, ул. ” Св. Стефано” №12, бл. 11
10. Сдружение на собствениците „Блок 1 АБВ”- гр. Момчилград, ул. ” Хаджи Димитър” №21, бл. 1
11. Сдружение на собствениците Блок 2-3” ул. ” Хаджи Димитър” 19А, гр. Момчилград
12. Сдружение на собствениците ”Блок 6 АБВГ” - ул. ”Св. Стефано” 8А, гр. Момчилград
13. СУ „Н.Й.Валцаров”, гр. Момчилград
14. ОУ „Д-р Петър Берон”, гр. Момчилград
15. ДГ „Здравец”, гр. Момчилград
16. ДГ „Зорница”, гр. Момчилград
17. Детска ясла „Трети март”, гр. Момчилград
18. Страни на Общинска администрация - Момчилград.

С практите се цели осигуряване на високо ниво на енергийна ефективност на сградите, допринасяща за устойчиво местно развитие на община Момчилград.

През периода на действие на програмата, Община Момчилград ще заложи на следните приоритети свързани с Енергийната ефективност и ВЕИ:

Приоритет № 1: Намаляване на консумацията на енергия в общинския сектор, чрез въвеждането на енергоспестителни мерки и използване на ВЕИ.

Цел 1: Намаляване на консумацията на енергия като цяло в общинския сектор

Очаквани резултати:

- а) Намаляване на разходите на горива и енергия с 5 % годишно;
- б) Намаляване емисиите от CO₂ с 5% годишно и постигнат екологичен ефект;
- в) Подобен комфорт на обитаване в облюваните сгради;

Инвестиционни проекти:

- 1.1. Инсталиране термосоларни инсталации за топла вода на общински сгради с целогодишно използване (общинска администрация, детски и спортни заведения и др.);
- 1.2. Инсталиране на фотосоларни инсталации;
- 1.3. Продължаване въвеждането на енергоспестяващи мерки и ВЕИ в общински сгради;
- 1.4. Продължаване модернизацията на уличното осветление в община Момчилград;
- 1.5. Подмяна на котлите с течно гориво (нафта, мазут) и твърдо гориво (дърва, въглища) с пелети, газ.

Приоритет № 2: Намаляване на консумацията на енергия от изкопаеми горива в частния сектор, чрез използване на ВЕИ.

Цел 2.: Насърчаване на използването на ВЕИ в жилищата на територията на общината.

Очаквани резултати:

- а) Намаляване на годишния разход на енергия от населението средно с 3% годишно;
- б) Намаляване на емисиите парникови газове и постигане на екологичен ефект;
- в) Подобен комфорт на обитаемите сгради.

Неинвестиционни дейности:

Провеждане на общинска информационна кампания за:

- насърчаване на използването на ВЕИ жилищни сгради, особено термосоларни колектори, икономически и екологични ползи;
- информиране на жителите на общината за възможни финансови схеми за реализиране на частни проекти ВЕИ;

Приоритет № 3: Повишаване на използването на ВЕИ от местния бизнес

Цел 3.1.: Насърчаване на използването на ВЕИ в предприятията на територията на общината.

Очаквани резултати:

- а) Намаляване на консумацията на енергия в промишления сектор с 10%;
- б) Намаляване на емисиите парникови газове и постигане на екологичен ефект;
- в) Повишаване на конкурентоспособността на бизнеса.

Инвестиционни проекти:

- 3.1.1. Изграждане на термосоларни инсталации за топла вода;
- 3.1.2. Изграждане на отоплителна централа на биомаса.

Цел 3.2: Насърчаване на бизнеси и привличане на инвеститори за изграждане на ВЕИ инсталации територията на общината.

Неинвестиционни дейности:

- 3.2.1. Популяризиране на потенциал на ВЕИ в общината.
- 3.2.2. Популяризиране на източници за финансиране на ВЕИ проекти.
- 3.2.3. Привличане на инвеститори и създаване на ПЧП.

Инвестиционни проекти:

- 3.2.4. Изграждане на фотоволтаични паркове на територията на общината
- 3.2.5. Изграждане на централа на биомаса

Приоритет № 4: Въвеждане на система за управление на енергията на територията на общината, вкл. ВЕИ.

Цел 4.1: Изграждане на общински капацитет с кадри, специализирани в сферата на ЕЕ и ВЕИ.

Очаквани резултати:

- а) Обучени общински ръководители и специалисти за работа в общинската администрация в областта на ЕЕ и ВЕИ.
- б) Основаване на общинско звено (или обособена дейност) по ЕЕ и ВЕИ с обучени специалисти за работа в него.

Неинвестиционни дейности:

- 4.1.1. Осъществяване на обучения на общински ръководители и специалисти в сферата на ЕЕ и ВЕИ за работа в общинската администрация.

Цел 4.2: Мобилизиране на обществена подкрепа за изпълнение на плана по ЕЕ и програма за ВЕИ на основата на широко партньорство с бизнеса и организации на гражданското общество.

Очаквани резултати:

- а) Осигурена широка обществена подкрепа за изпълнението на плана по ЕЕ и общинската програма за устойчиво използване на ВЕИ на територията на община Момчиляра
- б) Установено трайно партньорство между Общинска администрация, бизнеса и гражданите.
- в) Въведена система за енергийно управление на територията на общината.

Неинвестиционни дейности:

421. Подготовка и провеждане на разяснителна кампания сред населението и местния бизнес за целите на общинските програми по ЕЕ и ВЕИ и за необходимостта от партньорство между участниците в нейното изпълнение.
422. Въвеждане на постоянно наблюдение, анализ и оценка на състоянието на изпълнението на общинските програми по ЕЕ и ВЕИ и публикуване на периодични информации.

9. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА ОТ РЕАЛИЗИРАНИ ПРОЕКТИ

Наблюдението и отчитането на общинските програми се извършва от общинските съвети, които определят достигнатите нива на потребление на енергия от възобновяеми източници на територията на общината, вследствие изпълнението на Програмата, пред областния управител и Изпълнителния директор на АУЕР.

За успешния мониторинг на програмите е необходимо да се прави периодична оценка на постигнатите резултати, като се съпоставят вложените финансови средства и постигнатите резултати, което служи като основа за определяне реализацията на проектите.

Нормативно е установено изискването за предоставяне на информация за изпълнението на общинските програми за насърчаване използването за енергия от възобновяеми източници (чл. 8, ал. 2 от Наредба № РД 16-558 от 08.05.2012 година).

Реализираните и прогнозни ефекти следва да бъдат изразени чрез количествено и/или качествено измерими стойностни показатели /индикатори.

10. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Общините придобиват все по-значителни функции в управлението на енергията, в условия на децентрализация и разширяване правомощията на местното самоуправление. Като основна грижа на общинските власти се явява задачата за рационално използване на енергийните ресурси, тяхното производство и доставка. Община Момчилград притежава потенциал за използване на възобновяема енергия, която може да осигури значителна част от общата, необходима за бизнеса и домакинствата енергия чрез развитие, разработване и използване на възобновяемите ресурси и насърчаване прилагането на мерките за енергийна ефективност.

Като местен орган на управление, Община Момчилград определя местната енергийна политика по възобновяеми източници, дефинира приоритетите в нейното развитие и

създава условия за изпълнение на местни енергийни инициативи в качеството си на:

- Консуматор и доставчик на услуги;
- Фактор за вземането на местни решения и утвърждаване на мерки за енергийна ефективност;
- Модел за енергийно поведение;
- Бенефициент и изпълнител на проекти в областта на енергийната ефективност и възобновяемата енергия.

Програмата на община Момчилград за насърчаване използването на енергията от възобновяеми източници на територията на общината трябва да е в пряка връзка с Програмата за енергийна ефективност.

Резултатите от изпълнението на Програмата са:

- Намаляване на потреблението на енергия от конвенционални горива и енергия на територията на общината;
- Повишаване сигурността на енергийните доставки;
- Повишаване на трудната заетост на територията на общината;
- Намаляване на вредните емисии в атмосферния въздух;
- Повишаване на благосъстоянието и намаляването на риска за здравето на населението.